

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm || Ianvarii Et Febrvarii

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10258

De S. Clemente Ancyrano episc. & martyre.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77365](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77365)

Inuist loca
sacra.

De Tholosanis partibus aliquando regi ediens, singula sanctorum habitationum loca visitabat, vnde singulos vitæ flosculos decerpit ex omnibus, quos in se boni germinis fomes infereret, & ad maturitatis tempus grauida pomis caelestibus arbor adduceret. Crescente laudum cumulo, in eo humilitas pariter sentiebat augmentum. Igitur dum talibus se disciplinis & laboribus Christi & Dei nostri operarius exercebat, ecce ille quietis nescius, & scelerum patrorum inimicus, magna dolorum incrementa cōglutinat, & inquit, quibus virum integerrimum passionibus lacefferet. In eiusdem anni periculo, summa demonum turba de obsessis coeperunt clamare corporibus, flagris se & cruciatibus nimis vt fugerent, sacerdote Epiphanio imperante, compelli. Quos ille, modica cum sctu oratione profusa, ad extima terrarum confinia transmittabat, ac diuersis vocibus eiulantes, meritorum suorum vrgebat imperio! Sed cum talia iugiter per Christi gratiā faceret, nihil sibi de præsumptionum statibus assūmebat. Tollit enim illis boni meriti potentiam, quibus supercilium fiducia benignitatis attulerit.

Profligat
dæmones.

Corpus ex
anime mi-
re splendet.

Feliciter
migrat è
vita.

Sed quid frustra gestio singulorum species laborū eius vel formas eloqui, dum quod non explicat possibilitas, præsumit affectus, datque terminum latiora opinantibus sermonis angustia: Cum autem beatissimus cerneret pontifex, sarcina carnis abiecta, maturius se ad purum ætheris euolare fulgorem, lato animo ac vultu sereno, hymnis & canticis resonans, ad sedem suam caelestis anima remeabat. Illud itaq; silentio prætere non debeo, quod eius sanctæ reliquiæ vsque in diem tertium, quo cum summa veneratione reconditæ dinoscuntur, tanto lumine ac decore vestitæ cunctorum visæ sunt oculis, vt splendorem vitæ vultus signaret defuncti, & depositam gloriam iam tunc percepisse gloriosum vas crederetur, in quo verè fuit thesaurus magni regis inclusus. Quæ fuerunt ibi flumina lachrymarum, qui planctus, silebo, nè post annosa curricula, nouellum dolorem scriptor incutiam. Sed quæso iam temperemus à ludibus, contractam tristitia resoluamus frontem. Excelsa cum Deo possidet, cuius obitum moeremus in terris. Intellego, quod nunquam ad stentem flens benè veniat consolator. Hæc sancto patri & doctori peritissimo, idoneus affectu, non scientia impendi, vt aliquos de conuersatione eius flosculos relegerem, vt est longum iter agentibus in vsu positum, qui non omnes obuios consalutant. Tu mihi anima prepotens apud redemptorem tribue, vt pectore liber, & cura vacuus, munda tibi, sicut debentur, præconia mundus exoluam. Haecenus Euodius.

Anima eius
præpotens
nunc apud
Deum.

CERTAMEN SANCTI PATRIS NOSTRI CLEMENTIS ANCYRANI EPISCOPI ET MAR-

tyris, auctore Simeone Metaphraste.

IANVAR. 23.

Patria Cle-
mentis.

Parentes.

OST ducentessimum & quinquagesimum annum Domini nostri Iesu Christi, anno duodecimo Valeriani Imperatoris, Consulibus ipso Valeriano & Luciano, ille verè magnus & admirabilis Clemens, Ancyra Galatarum prouincia, tanquam egregius aliquis palmes, multis boni spiritus botris erat omni ex parte plenus. Ea enim cum ipsum tulisset, & multis etiam alijs ciuitatibus misisset præclarum exemplar martyrij, ipsa quoq; collegit pulchros fructus consummationis. Erat autem genere insignis, ex nobili quidem & alto deductus sanguine. Erat enim ei pater & mater, hæc quidem ex ambobus parentibus claris & fidelibus: ille autem in religione à Sophia fidei valdè dissidens, & gentili deditus stultitiæ. Nam cum eam haberet vitæ sociam & habitationis, multa semper dicens & faciens, conabatur eam facere sociam religionis. Ea autem cum animi magnitudine maritum superaret, hoc maiori studio contendebat, vt si qua ratione fieri posset, eum deduceret ad veram pietatem. Sed ille quidem dormiens in profundis erroris tenebris, erat sua sponte malus, & recusabat adspicere magnam lucem veritatis. Quocirca sic quoq; miser duplici morte moritur, nempe carnis & animæ: Solus autem vxori filius, hic Clemens admirabilis, ex ipso relinquitur, adhuc infans, & quem mater suis tenebat vlnis, & eius alebatur vberibus.

Cum

Cum sic ergo esset mater marito vidua, labaretque adhuc spes eius de puero, ei tantam dabat operam, & ei tam diligenter attendebat, ut ei esset omnia, & pater, & pædagogus, & mater. Nam primum quidem cum studiosè alebat, & ca faciebat, quæ par est matrem filio. Cum autem iam ad eam peruenisset ætatem, in qua sunt pueri capaces disciplinarum, ei rectam pietatis rationem rectè sapiens suggessit, ut quæ eum rectè Clementem nominauerit, vel potiùs propheticè, & ut fini conueniebat. Sciebat enim eum futurum veluti quendam palmitem veræ Christi vineæ, & ei producturum esse fructum multarum animarum, etiamsi multi reges, veluti quidam non boni agricolæ, eum sepè multis rotoderint supplicijs, ut deinceps procedens declarabit oratio. Cum ita se haberet Clemens, & à matre beneuola tam pulchrè aleretur atque educaretur, propinquum illa sentiens decessum, puerum benignè & amanter complexa, qui duodecimum nondum annum compleuerat, non magis eum suarum facultatum, quàm thesauri, qui est in cælis, hæredem conabatur facere, hæc cum suauissimis ei mandans amplexibus:

Clemens
ἐπεὶ τὸν κλη-
ματός, quod
significat
palmitem.

Fili mi, fili charissime, fili, qui priùs, quàm tuum videres patrem, vidisti orbitatem, Dei autem patris opibus es locupletatus, & orbitate vsus es ad felicitatem: ego quidem te produxi corpore, Christus autem regenerauit per spiritum. Cognosce tuum patrem, vide nè eius filij denominatio sit tibi falsò imposita. Serui soli Christo, in Christum tuam colloca fiduciam. Is verè est immortalitas, is salus, is qui de cælo descendit propter nos, & nos quoque vnà secum in altum extulit, & filios suos effecit, & deos. Qui ergo huius paret Domino, superabit quæcunq; sunt difficilia, non solum, qui simulacra honorant, Tyrannos & Reges deprimens & deiiciens, sed eos etiam, qui ab ipsis honorantur, demones pudore afficiens, eorumq; ducem & Præsidem diabolum. Deindè inter loquendum oculos suffusa lachrymis, & diuina contemplatione impleta à gratia, ea etiam, quæ erant euentura Clementi, persequitur vel maximè propheticè: &, Rogo te, dicebat, fili charissime, rogo te, ut mihi des vnã gratiam pro omnibus. Quoniam enim instat tempus difficile, & vehementer spirat impietatis persecutio: es autem ipse quoq;, ut noster dicit Dominus, ad reges propter ipsum Præsides que ducendus, hunc mihi honorem concede fili, ut pro ipso stes fortis & strenuus, & mihi firmam ac stabilem conferues confessionem: & confido in Christo meo, ò membrum meum, confido, quòd citò in tuo quoque capite florebit corona martyrij.

Matris mo-
rituræ ad
eum ora-
tio.

Para ergo te ipsum, & ad magni animi virtutem tuam incita animam, nè te imparatum offendant certamina. Non enim aduersus hostes contemnendos, neq; de rebus leuibus est decertatio. Sed sunt aduersarij quidem ipse malignus, illiusque ministri & satellites: agitur autem de vita æterna & honore, aut rursus de dedecore, quod nunquam terminatur & supplicio. Aut ergo te bona adhortentur, aut grauiã deterreant. Turpe est, ò fili, milites quidem pro conferuo & mortali rege lubenter mortem oppetere, nos verò non hoc velle similiter subire pro rege immortalis. Quamquam ipsi quidem ab eo nihil accipiunt, quod respondeat meritis tantæ beneuolentiæ. Quod enim donum tanti est momenti, quanti vita? aut quisnam post mortem est sensus eorum, quæ donantur? Sed si mortuus fueris pro Christo communi omnium Domino, pro vita, quæ est ad tem-

Matth. 10.
Hortatur
cum ad con-
stantiam.

Merces mar-
tyrij.

Ante omnia autem, ò fili, illa sunt consideranda, quemadmodum ipse effector vniuersæ creatæ naturæ, & nostri generis opifex, propter nos homo factus est: & cum in terram venisset, conuersatus est cum hominibus. Cur non dico id, quod est maximum, quod pro nobis quoq; ingratissimus, Dominus morte est condemnatus, consputus, colaphis pulsatus, & postremò mortuus? Et hæc omnia ipse passus est propter nos & nostram salutem, ut peccati solueretur tyrannis, ut prior tolleretur condemnatio, ut cæli portæ nobis rursus aperirentur. Quomodo ergo non erimus venia indigni, ò fili, si ipse quidem pro nobis, qui grauissima perpetravimus, isque cum sit Dominus, talia passus sit: nos autem ne pauca quidem propter illum sustineamus? Hęc, ò fili, considera, & nihil te separet à charitate Christi, non minæ Præsidium, non tormenta ac supplicia,

Cur passus
Christus.

non

non metus regum, qui sunt ad tempus, quorum ira citò dècidit cum supercilio, & ignis extinguitur, & ensis rubiginè obducitur: sed potiùs te consolentur bona, quæ sunt parata Martyribus, & cælum ipsùm, quod est tibi propositum præmium martyrij.

Hæc quotidie mater ei suggerebat, vt quæ eius, qui verè est sapientia, spiritum haberet per se loquentem, cum pueriam esset canus prudentia etiam ante ætatem, & profundiore opùs haberet admonitione. In fine autem hæc quoquè adiecit: Hæc mihi tuæ matri redde, ô fili, pro tuâ nutritione: hæc sit mihi merces meorum in te pariendo do-

1. Tim. 2.

Prædicat
obitum su-
um mater
eius.

2. Mac. 7.

lorum, ô fili iucundissime, vt ego quoquè mater, ex Pauli sententia, salua fiam per liberorum procreationem, & in membris filij glorificer. Ecce enim, ô fili, ego quidem iam recedo, (senserat enim se morientem, virtute gratiæ) & hæc lux sensibilis mihi manè non illucescet. Tu verò mea in Christo lux & vita, & te rogo mea viscera, nè ea spe fallar, quam de te concepisti. Vna mulier Hebræa aliquando septem produxit Martyres, & ipsa in illorum septem decertauit corporibus. Tu autem vel solus mihi sufficies ad gloriam, & beata ego inter matres, quòd per te ero insignis. Ecce vado ante te, ô fili, & deinceps quidem corpore separor hodiè à tuis suauissimis oculis: animam autem meam, postquam decessero, existima ô fili, à tua semper pendere, cū qua confidenter Christi adorabo tribunal, tuis glorians laboribus, de tuis propter ipsum notis ac stigmatibus me magnificè circumspectans, & magnificorum illorum præmiorum & lætitiæ futura particeps.

Hæc mater dicebat filio, & simul omnia illius membra deosculabatur. Felix ego, rursus dicens, quòd membra Martyris deosculor, membra offerenda Christo sacrificium.

Obitus ma-
tris.

Clemens sit
monachus.

Sic ergò eum amplectens, & quàm suauissimè differens, verè beata quiete requieuit, cum spiritum quidem Deo, corpus autem dulcissimis filij manibus commendasset. Ille autem, vt qui in beneuolam matrè fuisset semper pius filius, illud quidem se pelis splendide & magnificè. Ipse verò vitam suscipit monasticam, hoc statim primùm matris concedens mandatis, vt à mundo propter Christum discederet, qui postea propter illum à vita quoquè erat discessurus. Atque Clementi quidem sic matre orbatò (Deum enim habebat patrem) ille ei rursus aliam inducit matrem, quæ nec nomine, nec moribus quidquam differebat à priore: ipsa quidem & genere insignis & diues, quæ ipsa quoquè similiter vocabatur Sophia, & noctù & interdiu semper versabatur in orationibus. Cùm esset autem, si vlla alia, filiorum amantissima, carebat omninò filijs. Diuina verò prouidentia, quæ res eorum ex alto administrabat, nec ferens teneram Clementis ætatem esse à matre desertam, & rursus volens explere Sophiæ desiderium, Clementem sapienter ad ipsam adducens, vt adoptet efficit. Cùm re vera autem esset sapiens Sophia, in ea quæ est ex Deo sapientia, ipsa eum instituebat, & perinde ac ipsa eum peperisset, in Clementem erat affecta, & summam curam eius gerebat. Neque verò Clemens minus, quàm par erat in matrem, amorem in eam ostendebat: sed puram quidem ac synceram in eam reuerentiam seruabat & desiderium. Præceptoribus autem plurimum quoquè fructus mox reddidit, sicut bona quædam terra & pinguis, quæ nequaquam agricolam propter paucitatem molestia afficit: sed per eorum, quæ nascuntur, multitudinem prouocat potiùs ad alia deicienda semina: ea quidem, quæ habebat, communia proponens ijs, qui egebant, ex æqualibus, suæ autem linguæ eos instituens sapientia, & eos ad agnitionem deducens veritatis.

Eius præ-
clara faci-
nora.

Cùm itaque aliquando fames inuasisset Galatiam, & omnibus similiter hominibus & pecoribus afferret exitium, ipse tollens infantes gentilium, quicunque reliqui fuerant orbatò parentibus, & quicunque rursus propter paupertatem in viam proiecti fuerant, & amictu quo corpus tegerent & alimento egebant necessario, alebat, vestiebat, instituebat, & quod his erat longè maius, ad Deum adducebat: ea quidem, quæ ad corpus pertinebant, ex fidelis Sophiæ pecunijs latus suppeditans: quæ autem ad doctrinam pietatis, & morum ornamentum, & animæ vtilitatem, à domo ipse proferens ex sapientia spiritus. Quos quidem, eum & apud ipsum viuerent, & ab ipso rectè componerentur, & cum eo lecti & salis & assidui essent sermonis participes, & illius doctrina indies irrigarentur, paulatim virtuti assuefecit, & procedente tempore excitatus est eorum animus, vt cum ipso admirabili Clemente decertarent. Quocircà non solum multos habebat filios, sed eos bonos & benè educatos, Sophia, quæ priùs carebat filijs, veluti quandam ciuitatem ex his construens adolefcens, Deo vndiquè circumdatam, qui

DE S. CLEMENTE EPISCOPO ANCYRANO.

qui est murus longè tutissimus. Clementi autem cum alijs virtutis laboribus, legumi-
na quoquè solùm erant alimētum. Ab animatis enim omninò abstinebat, illorum tri-
um semper memor puerorum : quorum corpora cùm acuisset ieiuniū, effecit vt expu-
gnari quidem non possent ab igne vitiorum, neque fundi flamma fornacis sensilis.

Sedenim oportebat lucernam imponi candelabro, & videri ciuitatem, quæ est po-
sita supra montem, & Clementem, qui resplendebat tanta luce virtutis, nancisci sacer-
dotium, vt sic quoquè pluribus fieret via salutis. Propterea & Dei è superis suffragio, &
communi sententia omnium, qui erant in Galatia, primùm quidem sacer præco sacri
atrij, deindè etiam paulò post diaconus creatur & presbyter. Cùm duo autem deindè
hic quoquè exortus Daniel, vt qui etiam si esset iuuenis, omnem tamen sacerdotis se-
nectutem virtute superâset, & ostendisset senectutem non esse huiusmodi, vt rerum
bonarum omninò certos efficiat possessores : sed nonnunquam etiam rectè institutam
iuuentutem, esse virtutis non contemnendam custodem. nam vicesimum quidem an-
num iam attigerat. Cùm autem ei esset mandatus magistratus, maiorem curam gere-
bat orphanorum, eos primùm sacras docens scripturas, & deindè etiam diuino eos di-
gnans baptismo, & ad eos, quos par erat, gradus, non omnes, sed dignos referens. Hinc
factum est, vt ex locis vicinis omnes confluerent, suos filios ad ipsum ex toto animo ad-
ducentes. Quos quidem tanquàm germanos suos filios suscipiens, similiter educabat
atq; instituebat. Sed sunt hi quidem primi re vera fructus virtutis boni Clementis, & ta-
lia præmia sacerdotij.

Deinceps autem ei finem incipiunt accipere matris prædictiones, & contexti diuina
corona martyrij. est autem à nobis oratio ducenda paulò alius. Cùm Diocletianus
Romanum suscepisset imperium, & in eo primum annum ageret, noua quidem genera
tormentorum excogitata fuerant aduersus Christianos. Nouorum autem mortis ge-
nerum minæ fuerant intentatæ, & mittebantur literæ per omnem terram, quæ parebat
Romanis, quæ magistratibus & præsidibus vicarijsq; & proconsulibus aduersus pios
supplicia & cædes iniustas significabant, & ijs, qui in ijs fuissent negligentes, æquale mi-
nabantur periculum : ijs autem, qui diligenter fuissent executi, opes pollicebantur, do-
na, & esse inter primos amicos Imperatoris : & eum honore omnes esse superaturum,
qui in his rebus fuerit studio superior. Qui ergò in vrbibus & regionibus erant impij
Præsides, ex obsequio in Principem ducentes suæ fomitem insanix, in hoc consentie-
bant, vt eos, qui in pietate vivebant, conscinderent, & ita omnes delerent & de medio
tollerent, vt eorum, qui timebant Dominum, nullus euaderet. Itaque ad Domitianum
quoquè, qui Vicarij gerebat magistratum, & versabatur in partibus Galatiæ, referunt
de hoc magno & admirabili Clemente, quòd cùm infantium magnam abstraxisset
multitudinem, ad Christum qui dicitur, adduceret, & magnorum deorum cultum,
quantùm posset, prohiberet: persuaderet autem multis illi animum adhibere, & viuum
solum cum Deum prædicare.

Hæc simul ac audiisset Domitianus, eum iubet adduci. Qui cùm paulò post ante
eum constitisset, cum blandis & insidiosis verbis ad se attrahere conabatur. Quæ vi-
dentur, dicens, nequaquam conueniunt & congruunt ijs, quæ de te allatæ sunt, accu-
sationibus. Vultus enim & species liberalis, morumque mansuetudo & moderatio,
mihi omninò videntur prudentis & ingenui animi. Quæ autem de te dicta sunt ab ali-
quibus, sunt puerilis potius inscitix, pusilli que animi & planè illiberalis. Res verò ipsa
indicabit. ex te enim verà discemus faciliùs, si pauca quedam dederis verba tuæ pru-
dentix. Martyr autem, Nostra, inquit, prudentia & intelligentia est Christus, qui est ve-
rè sapientia, qui Dei est Patris filius & verbum: cuius verbo producta sunt omnia, à quo
ipsum quoquè dicere & sapere nos habemus. Respondens autem Vicarius, Me, inquit,
per deos affecisti molestia, cùm has præter omnem spem statim ab initio nugas dicere
ceperis. Sed si mihi credas, has longas nugas multùm valere iubens, veni & dijs sacri-
fica propitijs : eorum quidem, qui eos contemnunt & inficiantur, supplicia : eorum au-
tem rursus, qui venerantur & colunt, honores reputans. Eorum verò, qui dicuntur, nos
tibi sumus exemplum, qui per ipsos ad hunc peruenimus magistratum, & beneficij gra-
tias eis referimus, honorando eos, qui ipsos colunt, & supplicij afficiendo eos, qui no-
lunt parere.

551

Eius victus.

Dan. 3.

Diaconus
& presby-
ter ordina-
tur.

Anno æta-
tis vicesi-
mo fit epis-
copus: sed
id sacri Ca-
nonis iam
non sinunt.

Sæuitia Di-
ocletiani.

Sistitur iu-
dici Cle-
ment.

Cùm

Constantia
martyris.

Cum ad hæc ille rississet, vt est consentaneum, quod donorum, quibus afficeretur, & turpium meminisset honorum, & promptum eius animi studium videretur his dissoluere: Sed nos quidem, inquit, ô Præses, sentimus his contraria, & damnum quidem vestra dona: honorem autem, ignominiam: & magistratum esse putamus seruitutem: contumelias verò rursus, supplicia, & minas, voluptatē & delicias: & quod est his maius, cum Deo coniunctionem. Hęc cum tu scias, nec promissis & honoribus, neq; rursus minis & supplicijs, existimes te posse nos abducere à pietate. Hęc paulatim mouebant animum Domitiano, & sanctum acrius intuens, Ego te, inquit, omninò feci arrogantiorē, cum me in te tam leniter gesserim. Non est autem mirum, si cum tu perpetuò vitam agas cum pueris, non absimilem eis sensum habeas. Caterum nisi & deos placaris sacrificijs, & hinc nostrā lucrifeceris benevolentiam, scias poenam mortis esse tibi subeundam, eamque, non quæ breuiter & citò afferatur, vt tu fortassè existimaueris: sed multis prius & varijs affecto supplicijs. Deindè etiam esse grauissimum sustinendum modum mortis, vt & ipse malus malè abolearis, & tuo exemplo castiges multorum arrogantiam.

Blanditiæ
iudicis mu-
tantur in
minas.

Admirabilis verò Clemens, Quoniam mihi, inquit, pueros objicis, Ego, inquit, stuidi pueris eam indere prudentiam, quam ignorant qui sunt apud vos viri, & ex his ipsis qui sunt seniores & sapientiores. Nam quæ est verè Dei sapientia, seipsam abscondit à sapientibus & prudentibus, & reuelauit videlicet infantibus. Glorior autem & prædico me offerre sacrificia, sed Deo meo rationabilia: non, vt ipsi, torrētes sanguinis, fumosq; & nidores, quibus eos, qui sunt apud vos, deos colitis vel maximè præter rationem. Quod si meū sanguinem pro ipso sacrificauero, ita mihi quoquè aderit, si non ex equo, at aliqua ex parte Domino meo vicem rependere. Etenim me Christe rex ipse tuo precioso redemisti sanguine.

Matth. 11.

Hęc cum Martyr cum magna dixisset fiducia, abiecta persona præses, quam olim in ipsum parturiebat insaniam, eam produxit in medium: & cum sublimem super lignum statim athletam sustulissent qui aderant, quod is ita iussisset, eius latera laniabant, & acclamabant, nè iussa contemneret Imperatoris. Profundi itaque sulci secabantur in illius carnibus, & earum magna pars auferebatur, & forma interno rum aperiebatur viscereum, vt ne hominum quidem oculis esset tolerandum spectaculum. Ille autem non est animo commotus, non mutauit formam, non vocem, non verbum emisit miserabile, non gemitum eius, qui dolore cruciatur: sed perindè ac si esset securior ijs, qui aderant & contemplabantur, & minùs sentiret, quàm ipsi qui cadēbant, magno animo agebat gratias Deo agonothetæ. Cum verò in eius supplicio multum temporis consumeretur, & remissæ quidem essent manus licitoribus, Martyr autem eundem fortem & generosum ostenderet animum, volens Præses dissoluere fortis eius animi robur, Noli, inquit, ô tu existimare fore, vt tu me superes fortitudine: sed etsi longum tempus effecerit, vt corum, qui cadunt, dexteræ sint parùm defessæ, at ego rursus eorum loco alios ponam recentes, qui non prius te cessabunt cadere, quàm nuda carnibus ossa tua reliquerint. Statimq; lictores ex successione rursus Martyrem circumfidentes, ei quoquè similia faciebant prioribus, donè eis quoquè similiter manus imbecillæ fuerunt & defessæ.

Dirè cruci-
atur mar-
tyr.

Fert patien-
tissimè.

Ille ergò stultus Præses, partim quidem admiratus Martyris constantiam: partim autem pudore affectus propter licitorum imbecillitatem, iussit eum deponi de ligno. Ille verò talis erat, qualem nec oculi licitorum adspicere, neque manus sustinebant tangere. erat enim omninò nudatus carnibus, eisq; tanquam veste erat exutus: solum autem propterea, quod essent ossa fixa, homo esse videbatur: quæ ipsa quoquè erant illita sanguine, quoddam nouum & alienum spectaculum, & quod vel ex se possit efficere, vt caligent oculi. Quocircà cum ille desperasset se posse ei vim afferre & castigare, vt potè quod ei visum esset inutile, persuasione rursus apud eum utebatur & lenitate, & duæ tibi, aiebat, ô Clemens, fuere causæ tantorum malorum, inuidia & contentio: sed ad te quidem à fortuna peruenit inuidia, quæ tibi omninò inuidens, non finit res tibi succedere ex sententia. A natura autem est tibi contentio: ea enim te ad intempestiuam rursus litem incitans, prohibet quo minùs nobis pareas: & idè in mala te coniecit extrema: magnis autem priuauit muneribus, quæ eras consecuturus, si voluisses cedere iussui Imperatoris: vel potius tibi quoquè fortuna iniecit contentionem, volens tibi

Lictores li-
ctoribus
succedunt.

Vide atro-
citatem.

Lingua ver-
futa serpen-
tis antiqui.

omni

omni ex parte aduersari, & tua semper labefactare. Sed vel breue aliquod momentum temporis parce misero corpori, & noli, dum in re vana vis ostendere egregiam animi constantiam, immaturam mortem & violentam subire.

Ad hæc Clemens admirabilis, alias illius iugas ne minimum quidem curans, hoc ei solum respondit: Quæ mihi à te mors est afferenda, ô Iudex, & corpori interitus vacuitatem, & animæ efficit immortalitatem. Et hoc, inquit Vicarius, omninò est vestra stultitiæ, id quod est bonum, vsque adè ignorare & negligere, vt & dulcem hanc lucem, benignumq; & lætum illud astrum, nempe solem, quæ ad fruendum & nos oblectandos dii nobis concesserunt, spe alicuius alterius incertæ vitæ amittatis. Etenim si rursus in eadem permanes inobediencia, acceperis quidem aliquam breuem à tormentis dilationem, nè tam vehementibus supplicijs tibi corpus defatigetur: sed hæc remissio erit tibi paulò post causa maiorum malorum, & cum te paruo tempore collégeris, magnis rursus & varijs tradéris supplicijs: quorum, vt mihi videtur, anima quoquè è corpore excedens, sensum habebit acerrimum. Martyr autem, Solis, inquit, minis, vt videtur, & nudis verbis polliceris mihi te impleturum ea, quæ desidero. Cæterum cum scias, quoniam sit mihi sententia, noli vsque ad verba solum sistere, sed tibi ad opus perducantur omnia, & à nulla re abstineas, quæ sit aspera & difficilis.

Tunc ferus ille & immitis ab ira consueta abripitur, & cum dixisset, Planè contentio sum animal est homo iste, genas & os iubet ei verberari. Nam quoniam, inquit, hæc sola pars corporis remansit minimè affecta supplicio, dicendi vitur libertate. Patiatur ergò hæc quoquè similiter atquè aliq; partes corporis: Statimq; ex lictoribus, qui erant quidem paulò humaniores, alij quidem cum solis manibus verberabant: alij autem etiam sustinebant, vt qui lacerationibus iam esset dissolutus, & ad terram difflueret. Quotquot verò audaciores erant & crudeliores, lapidibus quoquè in eum vtébantur, & ijs illud veridicum Martyris os pulsabant. Martyr autem, Magno, inquit, me honore affecisti, ô Tyrannè, magno, inquam, affecisti honore, non supplicio. Quomodò enim non est honor seruo, dignum haberi, qui eadem perpetiatur quæ Dominus, & primi illi passionis focij & martyres? Colaphis quoquè cæsus est vultus mei Domini, & lapidibus fuit interemptus Stephanus. Hæc quoquè mihi nunc magnum decus & ornamentum afferunt. Leuat mihi laborem passionis imitatio. Sedat mihi dolorem ijs qui sunt me præstantiores, in honore equalitas. Hæc dicebat, & ad suum agonothetam frequenter tollens oculos, vehementi studio agebat gratias.

Domitianus autem cum omninò animum despondisset, eum rursus mittit in custodiam. Cum verò putaret eum non posse amplius vti pedibus ad ingrediendum, quòd prioribus supplicijs esset corpus confectum, iubet eum vtrinque portari: sed qui omnes qui concidunt, confirmat, afflictosque & depressos erigit, non finit eum opus habere manu, quæ eius gressum fulciret, sed eos repellens, qui accedebant ex gentilibus, & illud sensim acclamans, Oleum peccatorum non impinguet caput meum, ipsis pedibus ipse illam viam peregit. quem cum sic abeuntem animaduertisset Vicarius, fortitudinem valde est admiratus, & conuersus ad eos, qui circumstant, Papæ, inquit, magnam tolerantiam. Talibus vti què militibus opus esset Imperatoribus, vt essent quouis periculo superiores, & tam constantem animum & tam magnos spiritus conseruarent in rebus asperis. Cæterum hic non sistetur amplius ad meum tribunal: ipsum autem ad Imperatorem mittam Diocletianum. Ille enim solus eum superauerit. Dixit, & cum statim significasset literis, quomodò se res haberent, iussit eum quamprimùm duci Romam. Cum fuisset ergò Martyr extra ciuitatem, vnà cum corde manibus in cælum sublatis, Domine Deus, inquit, qui omnia facis & procuras pro vniuerso genere hominum, & multas nobis munis vias salutis: hanc tuam ciuitatem, & animas eorum, qui in ipsa crediderunt, conserua, nè implicentur laqueo diaboli, & Tyrannorum capiantur insidijs. Porro autem nè nos quoquè perpetuò esse finas alienos ab ea, quæ nos tulit: sed qui Iacob conuertisti in domum patris sui, & eum à manu Esau liberasti: qui etiam ossa Ioseph vnà cum populo ex Aegypto extulisti, & eam patrijs restituisti sepulcris, tuæ quoquè placeat voluntati me reducere, & quæ me genuit & aluit, & ad hanc vsque ætatem produxit patriæ, tanquam aliquod rursus reddere debitum. Hæc cum à Deo precibus contendisset, viam confecit alacriter.

Postquam autem Romam peruenerunt, vbi tunc quoquè versabatur Diocletianus, & qui

Vox mar-
tyre digna.

Os & genæ
eius verberan-
tantur.

Matth. 26.
Acto. 7.

Psal. 140.

Mittitur
Romam.

Gene. 36.

Exod. 13.

Sistitur Di-
ocletiano.

Blanditur
ei tyrannus.

Nota artes
diaboli: aut
terret, vt
frangat: aut
blanditur,
vt illiciat.

Præclara
martyris
oratio.

1. Cor. 2.

& qui missi fuerant, ei reddunt literas, & Clementem admirabilem, cum ille iussisset, adducunt in medium. Cum verò adstitisset, tunc videns Diocletianus iucundum eius alacremque & generosum aspectum, primum quidem celans, quid in animo haberet, apud se admirabatur, an illa omnia sustinisset, quæ ei significabant literæ. Deinde eum etiam fixis intuens oculis, & totum considerans, Tu es, inquit, celebris ille Clemens, cuius magnū est nomen propter fortem & generosum animum? Sed oporteret omnino hunc tuum generosum & magnum animum, habere aliquam piam & iustam causam, sed non hanc impiam & iniquam, & hoc ipsum manifestum animæ & carnis exitium. Nunc enim quo est maior, eo est deterior, & nos magis ad iram prouocat, deos incitat ad vindictam. Verumenimverò tu animo ad contraria mutato, hunc firmum & constantem animum ostende pro pietate in deos, vt sic quoque potius dignas consequaris remunerationes. Illi enim, vt arbitror, tui propter hunc fortem & excelsum animum miserti, propterea effecerunt, vt tot & tantis resisteres supplicijs, nec permiserunt, vt tu iam diu malè perires & præripereris, agnitionem & mutationem omnino expectantes. Hæc dixit, & pro oculis sancti statim proponit, illinc quidem aurum & argentum, & literas imperatorias, quæ Patriciorum illi dabant honorem. Deinde etiam aliorum magistratum & dignitatum insignia: & præterea vestes floridas & magnificas, & alia quæcunq; rerum pulchrarum cupidus euocant oculos: illinc autem rursus instrumenta tormentorum, manus ferreas, grabatos, & ipsos quoque ferreos, rotasque & pedines, craticulas, lebetes, obeliscos, sartagine, & graues catenas, & aliam magnam instrumentorum multitudinem, specie quidem diuersorum, spectaculo verò terribilium, experientiam autem habentium ipso quoque spectaculo grauiorem. Deinde Martyrem suauiter intuens, & manu ostendens pecunias: His te, inquit, remuneramus, si pius in deos, & in nos sanctus extiteris.

Ille autem, cum sanctus ab eis oculos auertisset, & ea veluti subsannasset, & propter ea, quæ dicta fuerant, grauius ingemisset, Vobis, inquiens, pereant ipsi vobiscum dii: tunc acriter & toruè fortem intuens Clementem, & simul conuertens oculos ad genera tormentorum, Vides, inquit, hæc sunt eorum, qui non parent, & sunt impij. Martyr autem, Si vestra, inquit, poenæ sunt, sicut existimas, terribiles, & ad experiendum intolerabiles, sicut rursus dona splendida & magnifica & digna, quæ beata iudicentur: quænam esse existimas ea, quæ cælestis sunt & solius Dei? quænam immortalia quidem supplicia & dolores inexorabiles? quales autem ignis fluuios, qui non solum quidem sunt ad spectu tolerabiles? quænam verò rursus bona sunt consecuturi, qui eum dilexerint? Scriptum est enim: Talia, vt nec mente possint comprehendere, nec oculis adspici, aut quæ ex his percipitur omnino voluptas conijci. Nam quæ sunt quidem præsentia, hoc argentum & aurum, sunt solum puluis & lutum, vilis & infrugifera materia, quæ turpiter quidem ex terra nascitur: turpius autem in eam, quæ videtur, speciem per ferrum & ignem transfertur, latronibus subiecta & furibus: & si non his, at diminutioni saltem & rubigini, vt quæ consumatur atque diffuat. Vestes autem purpureæ & splendide, fila sunt vermium, & inuenta barbarorum hominum. Quamobrem si ea nos reddunt honoratos, vestra quidem sententia homo est verme vilior. Quod si oportet etiam homines propter hæc habere in admiratione, multò magis admirarer eos, qui hæc fabricantur, quàm eos, qui propter ex his confecta indumenta gloriantur, & se magnificè circumspiciunt. Nam illi quidem artis solertia transformant naturam ad id, quod est melius, & sensum decipiunt, & ornatu amantibus oculis suauis escas proponunt. Hi autem induti sibi placent, & se magnificè circumspiciunt, de sui animi leuitate ferentes testimonium: & cum oporteret eos pudere sui erroris, illi potius intumescunt, & tollunt supercilia, honorati aliorum operibus, si modò ea omnino honorem vocare oporteat. Sed vestra quidem sunt talia, & eo modo se habent. Quæ autem à bono Deo nostra sunt bona, contra se habent. Voluptatem enim habent immortalem, splendorem verò perpetuum. Neque enim timent eam, quæ est ex tempore, mutationem. Non suspectam habent conuersionem, senium ignorant, sed semper florent, in æquali decore permanentia, stabiliaque perpetuò & immobilia.

Ad hæc Diocletianus: Mihi vidèris, inquit, rectè quidem dicere, ô Clemens, sed malè admodum sentire. Nam lingua quidem præfers immortalitatem, in mortali autem semper spem tuam collocas: Vestrum, inquam, Christum, quem dicunt à Iudæis mala passum

passum esse innumerabilia, & tandem mortem in cruce sustinuisse. Nostri verò dij sunt & semper immortales, & nihil graue nec molestum sustinent. Respondens autem Martyr, De ipsorum, inquit, immortalitate & doloris vacuitate, propemodùm vera dicit, ò Imperator. Quomodo enim morientur, qui ne omninò quidem vixerunt? aut quomodo dolorem senserint, qui ipso quoque sensu planè carent? Sed & si dolorem non sentiunt, sunt tamen subiecti innumerabilibus plagis & contumelijs. Nam qui facti quidem sunt ex lapidibus, & à manu, quæ sculpsit, plagas acceperunt, & ferro sunt leuigati ac politi: & sic cum magno, sed inani labore, formæ humanæ simulacra & statua facti sunt. Quibus autem rursus aurum est materia, siue æs, siue argentum, ij quoque fusi igne vehementissimo, similiter atque alij consistunt omninò sensûs expertes: qui tantum abest, vt opem ferant alijs, vt ne ipsi quidem possint facere, quò minùs hæc omninò patiantur. Nequaquam ergò moriuntur, quoniam nec omninò quidem, vt priùs dixi, vixerunt: diffiunt autem & conteruntur, quomodo quòd sint, à tempore: ita etiam, quòd non sint, accipientes. Non ergò nostra quoque sunt huiusmodi, sed ipse verus Dominus & opifex omnium, Deus meus, qui est & expertis temporis, & immortalis, propter me quoque fit homo postea, vt ego fiam propter illum deus, volensque cruci affigitur & sepelitur, & tertio die resurgit, & rursus in cælum ascendit vnde descenderat: cum nos vna quoque fecisset resurgere, & ad priorem reduxisset principatum, à quo malè excidimus propter inobedientiam.

Propter hæc Imperator ad iram concitatur, & verbis victus, conuertitur ad supplicia, nesciens stultus, se per illa magis esse vincendum. siquidem apertum est indicium, victum esse eum, qui punit, quòd is, qui punitur, nihil omninò cedat supplicijs. Iubet ergò rotæ alligari Martyrem, & rotam quidem verti magno impetu, Martyrem autem virgis verberari crudelissimis. Statimque Martyr fuerat alligatus: rota verò vertebatur celeriter: Martyr autem, quando erat quidem in rota sublimi, tradebatur ijs, qui verberabant: Quando verò rota eum sub se ferebat, corpus eius acerbè conscindebatur, & ossa còtereabantur. Cumque sic laceraretur, Domine mi Iesu Christe, dicebat, veni ad opem mihi ferendam, & leua me hoc pondere supplicij: quoniam circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me. Respice ad me, & miserere me, & ex necessitatibus meis erue me. Adsis mihi, vt aliquando etiam paralytico, ad gloriam tuam, ad còfessionem tui nominis, ad dedecus & ignominiam inimicorum, ad maiorum propter te perpeffionum tolerantiam.

Hæc cum dixisset sanctus, statim & rota à motu, & qui verberabant, cessauerunt à plagis afferendis: & Martyr quidem simul ab omnibus, & à rota, & à vinculis illis sua sponte solutus fuerat, & restitutus in priorem sanitatem: Lictores autem subiit membrorum dissolutio, & multi ex Romanis, qui ad tale spectaculum concurrerant, sanis euaserunt animis, & magnus est Deus Christianorum, magna voce exclamauerunt. Magnus verò Clemens, qui erat verè Christi palmes, cum veluti pulchros quosdam fructus sua membra Deo obtulisset, Ago tibi gratias, dicebat, ò Deus, quòd volueris me in hac maxima & frequentissima ciuitate pati pro filio tuo vnigenito, qui ipse quoque passus fuit pro nobis, & precium nostræ captiuitatis & seruitutis suum effudit sanguinem. Deinde subiit etiam seriem sanctorum, qui Romæ erant. Quem Petrus, inquit, docuit colere, & Paulus prædicauit, & qui erat eiusdem, cuius ego, nominis Clemens ille sapiens, adorandum esse decreuit: & diuinus deinceps Onesimus est confessus. Propter quem ipsi quoque passi, liberè loquendi potestate apud eos valent plurimùm, & adorantur à fidelibus, haud ita multò post autem adorabuntur etiam à fidelibus Imperatoribus. Hoc autem dixit, prædicens mox delendam impietatem.

Hæc Diocletiani animum acriùs inflammauerunt, iussit autem stylis ferreis illud præclarum Martyris os contrudi ac confringi. Quo factum est, vt dentes quidem mox labefactarentur: maxilla verò contereretur. Vox tamen non reprimebatur, neque illi proluxa loquendi libertati vel minima dabatur remissio: sed etiam licitoribus vt siceret, iubentibus, ipse idem erat, & ne parùm quidem remittebat: sed contra etiam voce vtebatur maiore, non secùs ac statua quedam ænea, quæ icta vehementiùs, maiorem edit sonitum. Quamobrem cum ipse quoque Imperator esset defatigatus, vinculis & quæ ex eis oritur afflictione & miseria toti Martyri imposta, tradit eum in custodiam. Multitudo autem eorum, qui rotæ miraculo crediderant, viri, & quæcunq; erant prudentia

In falsos
deos.Immani-
ssimū sup-
plicium.Mira vis
precum san-
cti marty-
ris.Adorare,
pro hono-
rare & ve-
nerari.Os martyri
contundi-
tur.Vide mira-
culum.

Multi ab eo
in carcere
baptizantur.

Signa dicit
panem &
calicem, quia
nondum
erant con-
secrata.

Multi occi-
duntur.

Agathangelus.

Dirus cruciatus.

Martyris
fortitudo.

Ferreis discerpitur vngulis.

præditæ mulieres, inita inter se conuentione, carcerem ingressi sunt. Deindè tangentes illius pedes, valdè acriter rogârunt, vt diuinum baptismum consequerentur. Cùm itaq; precibus tam vehementibus ipse quoquè alacerrimè annuisset, rem statim est aggressus. Cùm itaq; in carcere esset aquæ copia, & ipse quas oportet preces profert, & cū ipsis pueris omnes sacro dignatur baptismate. Media autem nocte eis diuina quædam apparet visio: nempe lux quædam, quæ neque verbis exprimi potest, & quam humanus non admittit ad spectus, totum simul tanquàm fulgur illustrat carcerem. In media verò luce erat vir quidam ad spectu valdè alacer, splendida autem veste indutus, qui ipse quoq; erat lux totus quantus, pennis insignis densissimis. Is cùm ad Clementem accessisset admirabilem, ei in manus tradit panem & calicem. Deindè ille quidem euauit: eos autem ipsa quoquè vox deficit, vt qui spectaculo admirabili essent obstupefacti. Sanctissimus autem Clemens cùm statim coniecisset ea esse signa Dominici corporis & sanguinis, ea & valdè piè suscepit, & cùm preces dixisset consuetas, ea communicatis, qui iam erant baptizati.

Cùm ergò complures ad eum vndiquè accederent, & carcerem facerent ecclesiam, & multitudini Christianorum fieret accessio, custodes carceris hæc renunciant Imperatori. Ille autem eos iubet noctu compræhendi, & nisi pietatem abnegauerint, omnes citra vllam interimi misericordiam. Illi verò compræhensi iussu Imperatoris, inuenti sunt non ignari eius, quod erat bonum & vtile, eligendi: sed ab hac, quæ est ad tempus, vita maluerunt recedere, quàm à Christo deficere, qui nos formauit, & dilexit, & mortuus est pro nobis. Quamobrem ante ciuitatem, tanquàm sacras quasdam hostias, seipfos & filios offerunt Domino, cùm nullus tunc remanere sustinuisset præter vnum, cuius quidem erat animus aliquanto iuuenilior. Non enim remanserat, vt certamen effugeret, sed vt cum maioribus potiùs malis colluctaretur, eaq; ei essent coronarum maiorum occasio. Is erat admirabilis Agathangelus, de quo etiam deinceps dicitur apertius. Diocletianus autem cùm paulopost esset magni Clementis recordatus, eum rursus producit: & primùm quidem, tanquàm abductus pœnitentia, priorem illam abieciisset insaniam, ipsum & laudibus sensim aggrediebatur, & ea ratione conabatur potiùs superare generosum illum & excelsum animum. Deindè cùm vidisset rem sibi esse cum homine cordato, & qui non magis posset animi fortitudine malorum ferre impetus, quàm prudentia blandis verbis & disertis non succumbere: abiecit statim persona & ficta illa mansuetudine, repente apparuit id, quod erat: & rursus aliquod notum excogitauit supplicium, quodam Amphione, qui inter suos primum locum obtinebat, ad hoc maximè incitante. Erat autem hoc supplicium, vt sic & à tanta multitudine distenderetur Martyr, vt ipsæ quoquè membrorum dissoluerentur compages, lictores autem quatuor circumstantes, exiccatis boum neruis eum diù crudeliter verberarent.

Postquàm verò ille quoq; fortiter huic restitit supplicio, & perindè ac si alius pateretur, ipse impatibilis mansit & immobilis: Scio, inquit Diocletianus, ô Clemens, te esse animo valdè contentioso, corpus autem illi posse inferuire. Sed ipse ne sic quidem rursus cedat, sed etiam ferreis te aggrediar vngulis. es enim tu fortè ferreus & torpidus, & nullo ferè sensu præditus: vt videam an te fortè his excitauerim, quem somnus tam profundus inuasit. Martyr autem, Rectè quidem, ait, dixisti ô Imperator. Dormio enim veluti quendam dulcem somnum, me meo Christo ad labores pro eo suscipiendos futurorum spe sopiente: rursus verò efficiente, vt sim sobrius & vigilans, quando eum prædicare oportet, & liberè loqui pro eius confessione. Hęc ille dixit, & Imperator quidem statim iubet lictores desistere à verberibus: sublimem autem eum in lignum tollere, & sic eum ferreis carpere vngulis, donè ei carnes omninò consumptæ essent, sanguis autem exinanitus, & sola ossa relinquerentur. Cùm itaque rursus lictores ad id magnam adhiberent diligentiam, vt qui etiam ab occulto lictore atque adeò carnifice ad ea incitarentur, Martyr quidem primùm seipsum attendens, deindè etiam ad tyrannum aspiciens, Non est, inquit, meū corpus id quod adest, quo ego quidem sum indutus, tu autem id nunc ô Imperator laceras. Neq; enim omninò dolore afficior, quomodo me oporteret, dum laceror: sed quod mihi quidem datum fuerat à natura, paulatim præcedentibus priùs consumptum est supplicijs, & nec parua quidem eius pars mihi est relicta: carne autem, quæ nunc ad ossa mea accurrit, & membrorum continet compagem,

gem, veluti quodam indumēto meus me Christus induit, propter quem priori me exui, caque nunc erasa, me fursus induet alia. Neque enim lutum defuerit figulo.

Cum is ergo hæc & his plura dixisset, cessauit: Diocletianus autem iussit ei ignis facces adhiberi. Ei autem illa quoque erant voluptati, ut quæ essent tanquam lux, quæ vim ignis non haberet. Obstupuit decetero Imperator: & conuersus ad eos, qui circumstitebant: Ego multos quidem punij, inquit, ex miseris Christianis, & multos etiam morte affeci: sed nondum vidi virum tam magno & excelso animo præditum, sed neque cuiusquam corpus adeo validum & robustum, & cui mortem afferre esset difficilius. Eum ergo transmittam Nicomediam, Maximiano, ut est verisimile, prodigium futurum incredibile. Neque enim existimo eum vnquam incidisse in virum tam firmi & tam constantis animi. Hæc cum mirabundus dixisset ijs, qui aderant, decernit ut Clemens vitæ trans mare mitteretur Nicomediam, examinandus à Maximiano, de eo scribens, & quæ prius à Domitiano, & quæ à se rursus passus sit, quæ opinionem & humanam omnem naturam superant: & hoc prætereà significans, quod si eum quidem, quod est planè desperandum, vincere & in aliam potuerit traducere sententiam, eum rursus remittat, rem illi gratam futuram, ut argumentum illius maximæ prudentiæ & ingenij solertiæ. Sin minus, eum tradat bestijs, vel etiam acerbis alijs supplicijs ei vitam adimat: nè si amplius, inquit, sit superstes, & Christianos & Græcos magnis afficiat incommodis, hos quidem corrumpeas & attrahens: Christianos autem efficiens difficiles ad transiuendum, eosque muniens & confirmans.

Roma ergo sanctus est eductus, multis quidem cum deducentibus, multis autem lachrymis quoque prosequentibus, quibus consolabantur suam ab eo separationem. Quis enim oratione persequi potuerit ea, quæ tunc dicebant quidem fideles, & quæ rursus propter ipsum fecerint? Nam alij quidem pedes tangebant, & manus amplectebantur: alij verò collum complectentes deosculabantur, & propter separationem amaras effundebant lachrymas. Alij se eius sanguine inungebant, vulnera contrectabant, à vestibus auelli non poterant: Vir præclarus & fortis, strenuus decertator, qui ferro, dicentes, est validior. Qui ipsum autem abducebant, fracti sletibus, & ipsi quoque affecti animis, constiterunt diu, cedentes animorum perturbationi & spectaculo miserabili. Cum verò iam tempus vocaret, ut martyr nauem ascenderet, vi & vix tandem auulsus ab ijs, qui ipsum continebant, & tanquam membrum commune abruptus ab omnibus, ciuitate ea, quæ par erat, & sibi precatus, nauem ascendit, & cœpit nauigare. Sed quid sapiens gubernator vniuersorum Deus in nauem suo prouidet consilio?

Is qui prius solus martyrium effugerat ex ijs, qui sub Clemente crediderant in carcere, de quo paulò antè sumus nos esse dicturos polliciti, cum esset Romanus quidem genere, Agathan gelus autem nomine, hic vnà nauigat cum martyre. Cum enim peruenisset ad nauem, in qua erat Roma enauigaturus, & cum nautis pauca esset locutus, eis facillè persuadet, cumque sensim conscendisset, in aliqua eius parte delitescere. Deus autem fuit, qui & nauem ostendit Agathangelo, & effecit ut essent ei nauis faciles, & citò fuerint ab eo persuasi. Postquam autem iam martyr quoque adfuit ipse cum militibus, & nauem sibi ingressi, & distabant à terra circa ducenta stadia, videns Agathangelus milites qui dem & inter se & circa nauem esse occupatos, solum verò sacrum Clementem seorsum Deum orare, à nemine visus nec animaduersus prope eum accedit: eumque eius pedes præhendisset, ei in memoriam reuocat eius, quæ in custodia facta est, confessionis & dati baptismatis. Deinde etiam narrat, quomodo è cæde effugerit, & quemadmodum prius sciverit nauigiū, & quemadmodum sit ingressus, & quemadmodum in ea delituerit. Martyr autem (quomodo enim par est cum fuisse affectum, cum agnouit Agathangelum? erat enim primus ex ijs, qui tunc ab eo fuere baptizati) salutabat, amplectebatur, benignè eum alloquebatur, apertè præ se ferebat, se viscera habere resecta gaudio. Deinde etiam cœpit precari vehementius, partim quidem gratias agens pro Agathangelo, & verba quæ animi lætitiâ significabant offerens: partim autem Deum quoque inuocans, ut illi ferret auxilium, & rogans, ut is esset sibi socius confessionis: Ago tibi gratias, Domine Iesu Christe, dicens, qui mihi es sola & vnica consolatio & auxilium, quod me neque in terra, neque in mari relinquis à tuo desertum auxilio, sed me per totam viam defenderis & deduxeris, & meum labore defessum animū te reaueris eo, quem scis modo, eius consolator effectus. Ecce enim nunc quoque

Etiā tyrannus miratur eius constantiam.

Magnopiorum dolore abis Roma.

Agathægelus cum martyre prosequitur.

in mari in Agathangelo bono meo fratre mihi es cognitus, qui vel mihi ex ipso nomine tuum spondet auxilium, vt qui Agathangelus, id est, bonorum nuncius, & sit & dicatur. Sed ei quoque concede o rex Christe, vt ad finem tuam deducat voluntate, & glorifica ipsum tua confessione, vt tu quoque rursus in ipso glorificeris.

Noctū
diuq; pre-
cantur mar-
tyres.

Ille ergo cum Agathangelo sic diu noctuq; precabatur, cibum quidem non sumens, nam ne minimum quidem eis cibi vsquam aderat, vt cuius Clemens nullam curam gessisset omnino: viuum autem panem in corde & viuum illam aquam habentes, quibus obscure alebantur & potabantur. Diuturna ergo illorum, vt videbatur, inedia miseri milites, motique animo, benigneq; & humane in eos affecti, eos cibis volebant impertiri.

Cibum acci-
piunt celi-
tus.

Illi autem laudabant quidem bonum militum animum, cibum vero non accipiebant, dicentes se eum desuper a Deo accipere. Quod autem illi dicebant, Deus effectum reddidit, & circa primam noctis custodiam, caeleste alimentum iustis suppeditabatur, & pane angelorum nutriebantur homines. Multi vero dies consumpti sunt ab eis in nauigando: & cum Rhodum appulissent, alij quidem omnes a nauis descenderunt ad querendum comitatum: eis autem, qui relictis fuerant pro custodia sanctorum, instabant ipsi vehementer rogantes & orantes, vt liceret eis accedere ad ecclesiam Christi, anorum, & esse intemeratorum participes sacramentorum. Atque tunc quidem dies celebrabatur Dominicus, & quicumque erant in insula Christiani, pauci autem erant, ad templum concurrebant. Ex his vero cum quidam accuratè didicisset, quomodo se haberent res sanctorum, Antistiti Rhodi omnia significat. Episcopo nomen erat Photinus. Ille autem nihil amplius cunctatus, cum statim accepisset multos ex ijs, qui aderant, Christianis, venit ad litus, ad quod appulerat nauis, in qua erant sancti, & custodes vehementer orauit, vt martyres soluerentur a vinculis, & eis permitteretur venire in ecclesiam.

Photinus
Episcopus
Rhodi.

Cum illi autem cessissent precibus, cum multis hymnis, quibus Deo aguntur gratie, in ecclesiam deducuntur martyres, & consequenter sacro libro proposito, admirabiliter & prater opinionem declarauit vox Euangeliorum illa, quae & tempus decebant, & sanctis conueniebant. Quanam autem ea sunt? Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Hoc veluti quandam diuinam dulcedinem sanctorum instillauit animis, oculosque simul & manus statim ad caelos tollentes, praegaudio orabant lachrymantes. Aedificatio autem in fide fuit res ea ijs, qui aderant, omnesque eos inuenientes, ipsi quoque aperte emittebant lachrymas. Deinde pius ille & Dei amans Episcopus rogabat Clementem sanctissimum, vt sanctae oblationis perageret mysteria. Quae quidem cum de more ab eo peragerentur, & omnes in contritione cordis, veluti nuda & aperta anima, eis attenderent, vident multi ex ijs, qui aderant, quicumque, scilicet erant dignitalia intueri, stupendum o Domine & mirabile spectaculum,

Clemens
Missa sa-
crificium
offert.

Visio mira-
bilis.

lucis quidem carbonem maximum, in intemerata & mystica mensa propositum, candidatorum autem multitudinem in aere superuolantem. Atque illi quidem cum visionem ferre non potuissent, & humi pronos seipos deiecissent, iacebant, vt qui eum, qui ex ijs procedebat, splendorem contra non possent omnino adspicere. Cum autem fama breui totam peruassisset ciuitatem, multi etiam ex infidelibus publice concurrebant: & maxime quicumque, aliquos ex filijs, cognatis vel domesticis habebant laborantes aliquibus morbis immedicabilibus, frequentes concurrebant, secum aegrotos adducere: & alios quidem ad pedes martyrum proicientes, alios autem ad beatarum manuum contactum adducere, eos statim videbant a morbis expurgatos. Multorum quoque gentilium curatae sunt animae, & sanationis ipsorum miraculo deducti sunt ad veritatem.

Multi aegri
sanantur.

Haec milites obstupescerunt, & cum viderent ciuitatis magnum in Clementem desiderium, & timerent deinde, ne in eos aliquid innovaretur, & martyr ex eorum manibus effugeret, ei vincula rursus immittunt, & ad nauem abducunt, illi male faciendi sumentes occasionem ex insigni eius virtute. Precessit autem Agathangelus, & primus nauem ascendit, vt qui esset primus viam initurus martyrii. Cum eis itaque ventus successisset secundus, Aegaeum mare transmittunt: & cum appulissent Nicomediam, deducuntur statim ad Maximianum. Ille autem cum accepisset literas Imperatoris, & multa quidem etiam ex ipsis didicisset, ea vero vidisset congruere literis, nempe ad spectum, qui quam profitebatur virtutem conseruaret, faciem liberalem, morum liber-

S. Clemens
venit Nico-
mediam.

tatem, nihil seruire, humile & abiectum, neq; quod facile possit in aliam traduci sententiam. Hęc cum vidisset Maximianus, vt qui in iudicadis illis multum valeret, sibi statim interdicit eius examinationem, & quasdam bellicas causas occupationes, præfecto Agrippino committit Clemētis cognitionem. Ille verò cum eum statim sisti curasset, hoc ante alia interrogat, an ipse esset ille Clemens, qui vulgò ita iactabatur. Cum is autem se esse respondisset, & Christi seruum præterea adiecisset, ira motus Agrippinus, iussit militibus, vt ei in facie colaphum impingerent, dicentes, se seruum Imperatorum, non autem Christi, vocaret. Martyr autem, Vtinam, inquit, & domini & Imperatores vestri, vocati essent Christi serui, & alia quoque omnes gentes eis seruirent & parerent: & non eis potius improbe imperaret impietas, & stultè nos vincere contenderent.

Sistitur præ
sidi Agrip-
pino.

Hęc cum veluti flamma quadam incidissent in animum Agrippini, magis accendunt fornacem insanie, & Clementi quidem nihil respondit, vt qui ostenderet contemptam in eum iram esse maiorem, quam vt minis eam significaret. Ad Agathangelum autem adspiciens, Tu verò quis es? inquit. Neque enim contineris in literis Diocletiani. Ille autem cum visum suum diuississet, & simul in cælum & ad Clementem sustulisset oculos, (vtrinque enim ad se venturum sperabat auxilium) Ego quoque, inquit, sum Christianus, per seruum Christi Clementem hanc beatam nactus appellationem. Tunc Agrippinus iubet Clementem quidem in altum sublatum cedi ac mutilari: Agathangelum autem bouum nervis à licoribus crudelissimè verberari. Quoniam verò magnus Clemens eiusmodi tormentum tam magno & excelso animo ferebat, & tantum aberat, vt plagarum vel modicam vllam duceret rationem, vt pro se & pro Agathangelo assidue oraret: Præfectus hęc parua esse arbitratus, & quæ animum non attingerent, in quo hoc adeò fixum & firmum infederat, nè ad contrariam traduceretur sententiam, vtrinque quidem relaxauit à castigatione, & tradidit in custodiam: sequenti autem die iubet theatrum parari & bestias, & numero multas, & genere diuersas, & crudelitate insignes. Atque sancti quidem relictæ in carcere, vehementius & intensius vigilantes, vacabant orationi: Angeli autem ad eos desuper aduolantes, preparabant & confirmabant ad martyrium. Quicumque verò alij propter alias etiam causas habitabant in carcere, cum eorum intensam vidissent orationem, & deinde etiam sensissent aduentum angelorum, & illa admirabili obstupescati essent consolatione, diuino quodam ardore eorum incitatis animis, prouident ad pedes sanctorum, & rogant vt ipsi quoque veniant ad Christi cognitionem, & nè reputentur indigni, qui illum confiteantur. Illi autem cum eis ad mediam vsq; noctem disserentes, suadentes, admonentes, docentes, non prius destiterunt, quam eos in vera fide instituerint, & diuino baptismo obsignauerint. Deinde cum magnus Clemens sola oratione eis carceris totam aperuisset ianuam, illos quidem letus letos dimisit: ipse autem solus cum Agathangelo mansit in custodia.

Cruciantur
martyres.

Ducuntur
in carcerē.

Oratione
patefacit
vinctis car-
cerem.

Hoc Agrippinum valde magno ciet furore, & cum eos deduxisset in theatrum, & ipse prius more leonis in sanctos rugisset, deinde in eos quoque leones & multas alias bestias iubet immitti. Illi autem immissi, nihil quidem mali sanctis omnino faciebant: sed blandis potius & benignis eos intuebantur oculis, & nunc quidem eorum pedes hilariter lingebant: nunc autem in eos etiam placidè insiliebat, non dissimiliter facientes ijs, quæ canes sæpè faciunt suis dominis, qui post longum tempus redeunt. Atque sanctis quidem bestia nihil mali faciebant: Agrippini verò animum valde percellerant, qui erat de tota re mirandum in modum perplexus & animi dubius, & vt dicitur, ea aggredere- tur, quæ non possent effici: quanquam erroris tenebræ vsque adeò crassæ eum detinebant, vt nec, cum ea quidem vidisset, intelligeret, & nec bestiarum saltem reuereretur illam supra naturam naturæ mutationem. Sanctis autem ea res fuit causa Deum glorificandi, & orantes dicebant: Gloria tibi Christe, quod feræ quoque sint nos admirabiliter & præter opinionem reuerita, & confirmasti quæ dicta sunt per tuum Daniele prophetam. Ecce enim & leones & multæ immanes feræ in nos sunt immisse, sed tu omnino fuisti nobiscum, qui es etiam Deus Danielis.

Feræ blan-
diunt mar-
tyribus.

Dan. 6. 14.

Deinde verè agrestis Agrippinus, cum nihil, vt prius diximus, esset mutatus: sed eius, quod admirabiliter fecissent bestia & præter opinionem, earum mansuetudinem dixisset esse causam, iubet subulas valde candentes, eis per medios vtriusque manus digitos, ad ipsas vsq; vlnas infigi. Atque illæ quidem, vt ille iusserat, athletis adactæ, thea-

Acerbissi-
mi crucia-
tus eis ad-
hibentur.

tro acerbum præbuere spectaculum, vt multi ne liberè quidè intueri possent, sed propter tristitiam eius, quod cernebatur, humanis & clementibus conuierent oculis effecere. Cùm primùm enim ferrum carnes attingisset, illæ quidem velut quendã primùm grauem sibilum emisere: deindè purpurea quædam pinguedo illinc descendens cum sanguine, videbatur vim ignis extinguere, nidoreque & fumo implebat aërem. Atque illi quidem, qui aderant, eius quod fiebat ægrè ferentes acerbiter, & animi perturbatorem apertè ostendebant, & vt viri dimitterentur, clamabant. Agrippinus autem magis accensus, & propter furorem impositi, iubet alias subulas & ipsas quoque vehementer accensas sub eorum axillis vsq; ad humeros transfigi: quod quidem eis quoque magis auxit dolorem, & eis sensum longè immisit acriorem. Populus itaque non ferens tam inhumanum spectaculum, sed partim quidem grauius ferens magistratus fauoriam: partim autem iudicans admirabile id, quod factum fuerat, quemadmodùm Martyres tantis resisterint insultibus, & nõ vnà cum eis protinus quoque animas emisserint, iecerunt quidem vndiquè lapides in Magistratum: magnus autem est Deus Christianorum, voce quàm potuerunt clarissima clamauerunt. Cùm magnus itaque, vt est consentaneum, exortus esset tumultus, & prefectus suæ salutis fuga consulisset, liberè & securè Martyres in montem Pyramin ascenderunt, in quo & sacrificia fiebant à gentilibus, & deorum apud eos insignium occultabantur simulacra.

Sed ne sic quidem irasci desijt Agrippinus: sed cùm per suos satellites eos multos dies diligenter quæsisset, vix tandem inuenit sanctos: & cùm sequenti die iussisset per preconem conuenire in montem omnes, qui erant inuicem dijs & demonibus, ipse quoque in eo præsidet in alto tribunali: & cùm sanctos in medium produxisset, Cur, inquit, vestris præstigijs & incantationibus in populo seditionem excitastis: vt manus autem in nos tollerent, & ad deos negandos & maledictis insecandos procederent, persuasistis? Martyres verò, A nobis quidem, dixerunt, o præfeste, nihil factum est, quo moueretur & ad seditionem concitaretur populus: sed vel nobis silentibus verus eis ex ipsa veritate cognitus est Dominus, & cum magna, vt ipse nõsti, voce viuum solum Deum prædicauerunt. Tu autem si aliquod rursus nobis velis propter ipsum inferre supplicium, infer nos differens, potest enim is ab eo quoque nos liberare, & à vestris manibus eripere. Sic à Martyrum anima & sententia turpiter victus Agrippinus, corpora saltem studebat superare: cumque eos extendisset in petra, quæ erat super verticem montis, & crassissimis lignis ossa eorum confregisset, & carnes, pro dolor, conscidisset, deindè iniicit in saccos, & eis maximis alligatis lapidibus, per latera montis deiecit vehementissimè. Atque eorum quidem, qui aderant, nullus erat cui non esset persuasum, statim morturos martyres, illo vehemētissimo impetu discerptos & distractos. Illi autem cùm ferrentur tam celeriter, ne ad extremum quidem montis lateris constiterunt: sed cum ab ipso quoque litore decidissent, dilapsi sunt in profundum maris.

Illic itaque stabant ex pijs aliquot ad Martyrum venandas reliquias, vt si ex eis aliquid à mari eijceretur, id tollerent. Cùm illic ergò satis diu permãssent, videt saccos è profundo redditos, & sensim aquis supernatantes. Cùm ergò nauem ascendissent, & prope saccos fuissent, viuentes (o tua Christe rex potentia) Martyres suscipiunt, ne paruum quidem illarum plagarum vestigium adhuc in se habentes. Media autem nocte magna quoque lux sanctos è cælo circumfulsit, & angeli apertè manum eis præbuere: & cùm in terram eduxissent, eos cælesti alimento impertiunt, & malis assiduis deiectam eorum virtutem recrearunt. Deindè cùm sic sancti in mediâ accessissent ciuitatem, & alijs sanctis Dei narrabant magnalia, & ipsi manus in cælos extollentes, ei gratias egerunt vehementius. Eorum autem in ciuitatem aduentus accessio in transitu, fuerunt duo quidam cæci, stantes in quadam porticu, & alius, cui erant manus torpescitæ, & alius rursus, cui corpus laborabat paralyti, qui ex beatarum illarum manuum solo contactu, sine labore & mercede inuenerunt curationem. Multi quoque alij, qui varijs morbis laborabant, cùm ad eum confluisent, eandem quam illi fidem afferentes, eandem quoque consecuti fuere curationem.

Cùm ergò hæc quoque didicisset prefectus, & ipsa cognouisset experientia, se non modò nihil proficere, dum puniret martyres, sed suam potiùs lædere religionem, vt qui multos videret ex gentilibus, ijs quæ præter opinionem ab ipsis fiebant miraculis, transfugere ad pietatem, non audet quidem ipse amplius certamen suscipere, sed de

Item alij
acriores.

Populus
iacerit lapides
in tyrannum.

Nota tyranni
atrocitate.

Omnia
Christi
potentiam.

Miracula
sunt.

eis ad Maximianum refert Imperatorem, qui procùl à Nicomedia cum toto versabatur exercitu: cumque alia singulatim rerulisset, & quòd orti quidem essent in regione Galatarum, patria autem Ancyratorum, cum eas accepisset Maximianus, & legisset ea quæ continebantur, cum veretur rursùs examinare, hoc pretextu rem volens euitare. Nam cum eos Ancyræ esse ortos literæ significarent, illuc sanctos ad quendam Ducem transmittit, nomine Curcium, dicens: Aequum est, ut quæ genuit, eos & habeat, & alat, & puniat. Tantum solertia & sapientia & excogitandi facilitate valet Dei prouidentia, & in rebus dubijs exitum tam facilè inuenit, & Clemens, qui tantum terræ & maris obièrat, & tandiù fuerat peregrinatus, in charissimam & iucundissimam, sicut optabat, patriam reuertitur: Quam cum læto & alacri animo esset ingressus, Gloria tibi Domine Iesu Christe Deus, dicebat, quòd meas preces exaudièris, patriæque & meorum Maiorum sepulcris me cum pulchra reddideris accessione, cum socio, inquam, certaminis Agathangelo: vt vbi natus sum, illic etiam decedam. Deindè ad Curcium præsentem in quodam loco, qui vocabatur Cryptos, id est, occultus, vbi etiam parua quædam ædificata fuerat ecclesia, viri sistuntur egregij. Ille autem conans eos inducere, & ad se pellicere ingenij acumine & solertia, eos ita est allocutus statim in principio:

Cum accuratè, ô viri, de vobis didicerim, & quantù terræ obièritis, & quot & quanta subièritis pericula, & quot mortis genera vobis intentata effugeritis, ipse quoque animo afficior, & vel eorum sola frangor auditione, & efficior vobis quodammodò socius calamitatum: & idè illa magistratùs deposita seueritate, tam benignè vobiscum & placidè colloquor. Vidèris enim mihi omninò, ô Clemens maxime & admirabilis, eò quòd ex hac præstantissima natus sis ciuitate, in eaque creueris & doctus sis & educatus, ea de causa ne pius quidem in deos in alia videri voluisse ciuitate, nisi priùs in tuam redijisses patriam, pro alia, vt videtur, remuneratione hoc illi referuans. Sunt ergò nunc à te ciuitati & nobis agendæ gratiæ. Te autè consequatur præclarus quoque Agathangelus. Nolite ergò differre, sed dijs de more sacrificare. Sancti verò, Quomodo, dixerunt, fueris nobis socius afflictionum, quibus sunt voluptati afflictiones? Letamur enim his perpeffionibus, & eò magis, quòd non talia pati, perpeffionem esse ducimus & calamitatem: sicut etiam perpetuam rursùs beatitudinem, si in præfenti Christi fide & in hac consummemur confessione. Quòd si oportet nos esse inter nos socios calamitatum, oportet nos vestrorum potiùs malorum misereri, qui verum Deum ignorantes, nullo sensu præditis, proh dolor, simulacris & surdis miserè estis dediti.

His grauius efferatus Curcius, Quoniam, inquit, vt videtur, malarum estis partium, & vt videtur, lætamini dum cruciamini, ego quæ sunt vobis cordi, præbebo liberaliter & magnificè. Cum itaque statim ferrum vehementer accendisset, vt etiam ignis scintillas vnde quaquàm emitteret, eum subijcit axillis magni Clemētis: & deindè cum lateribus vnas fortiter alligasset, vt dolorem sentiret acerbiorum, lignù magnitudine ei æquale figit in terram: & Clemētem quidè iubet rectum in eo alligari: Cum Agathangelum autem sublimem sustulisset, & lictores circa eum omni ex parte statulisset, eorum latera & tibias simul cædebat. Interim autem eos veluti subsannans, interrogabat an sentirent supplicia. Cui magnus Clemens illud Pauli in tempore respondit: Quantum externus homo noster corrumpitur, dicens, tantum internus renouatur. Dux itaque summam illius tolerantiam contendens rursùs summis superare supplicijs, ferre, am quoque galeam, cum eam quantum potuisset accendisset, ferens posuit supra caput martyris: & statim fumus quidem mittebatur per os, per nares, per aures. Cum ille autem profundè ingemisset, & Deum inuocasset, O aqua, inquit, viua, imber nostræ salutis, ipse, inquit, tuum instilla mihi rorem. Nos quidem priùs ex aqua eduxisti, & nunc ex igne educ in refrigerium. Hęc dixit, & paulatim frigida euasit illa machina, & defessi sunt, qui ipsum cædebant Agathangelum. Quod quidem cum Dux vidisset, eum inuasit tremor & admiratio: & statim iussit sanctos abduci in carcerem, inopiam cõsilij tegens pretextu misericordiæ.

Sapiens autem Sophia, quæ, vt diximus, eius erat & mater & institutrix, & bono Clementi effecta erat omnia, cum post longum tempus eum vidisset sic redijisse cum ornatu confessionis & splendida stola martyrij, & rursùs in patria euasisse clariorem accessione periculorum, habebat cor plenum lætitiæ, & sperabat se mox visuram coronas, quæ desuper mitterentur. Nocti autem veniens in carcerem, complexa Clementem,

Sistitur Curcio duci.

Vide sibi los tartarei serpentis.

Martyrum constantia.

Noua supplicia, eaq; horrenda.

2. Cor. 4.

O immani tatem.

tem, & præ gaudio in eum emittens lachrymas, os, manus, lachrymas, & omnia denique illius membra germanè & suaviter deosculabatur. Deinde quomodo illinc nauigauerit, quibusnam traditus fuerit, & quamquam interim sustinuerit, & quemadmodum tanto tempore decertauerit, & quisnam sit, qui cum eo sub hoc duce decertauit, & cum eorursus est inclusus, singula apertè interrogauit. Postquam verò magnus Clemens singulatim omnia, quomodo se haberent, exposuit, cum eorum absterisset sanguinem, & mundis linteis mundasset vulnera, eis apponit alimenta, quibus sciebat Clememem nutriri ab ineunte ætate. Cum interim autem considerasset Curicius, quòd nihil ab eo posset eiusmodi excogitari ad supplicium, vt virorum tantam superaret tolerantiam, Viçario cuidam, cui tunc Amesenorū data erat administratio: erat autem ei nomen Domitius, de eis mandat cognitionem. Cum verò ad eum deducerentur martyres, quæ filiorum aut Martyrum potius amore tenebatur, ab eis abesse non potuit, sed prompto & alacri animo sequebatur cum ijs, qui ab ea calbatur, pueris: quos quidem, vt prius diximus, ei Clemens adsciuerat.

Sophie matronæ humanitas.

Martyres ad Amesenorū urbem ducuntur.

Martyres ad Amesenorū urbem ducuntur.

Martyres ad Amesenorū urbem ducuntur.

Mira S. Clementis virtus.

Merguntur martyres in calcem.

Dan. 3.

Cum autem ad Maximianum statim esset relatum de pueris, iubet, vt si voluerint quidem discedere à Clemente, eis permittat domum redire. Sin verò ab eo non facile recedant, vt eos morti dedat. Cum hæc ergò in pueros lata esset sententia, eos apprehendentes milites, conabantur eos per vim auellere à Martyre. Cum ab eo autem disiungi nõ sustineret, ipsos se humili deicientes, & ambabus manibus pedes illius amplectentes, non prius dimiserunt, quam vnusquisque eorū in se vitæ finem acceperit, cum constantiam & prudentiam supra ætatem ostendissent, & apertè monstrassent, perfectum hoc donum descendisse de super à patre luminum, boni animi & instituti munificentissimam remunerationem. Atque locus quidem, cui puerorum corpora forte obtigerunt, appellabatur campus. Pia autem Sophia, propter summam suam in eos benevolentiam, gerebat etiam curam mortuorum corporum, nec se dignum esse existimabat, si ea humili videret iacentia: sed vel inuita à magno Clemente disuncta est & diuino Agathangelò, cum eis prius vale fecisset, & dixisset quòd si Deus daret, ad eos rursus rediret. Quamobrem cum illa puerorum corpora manibus sanctis sanctè humo texisset, illa quidem læta domum est reuerfa.

Martyres verò cum ad Amesenorum peruenissent ciuitatem, & genua in terram aliquandiu inclinant, & cum vt Deus eis rursus adesset ad auxilium, cum calidis inuocassent lachrymis, à militibus adducuntur ad Domitium. Sed ille cum esset occupatus in examinandis alijs Christianis, eos in diem sequentem reseruat certis tribunalibus & supplicijs, dicens non esse honestum, vt de eis cognitionem alijs adiungeret. Ad eum ergò adducuntur die sequenti cum generoso & excelso animo, & qui erat expertus omnis timoris: qui tantum abest, vt si quid graue paterentur, cederent & pietatem proderent, vt etiam ipsum iudicem magnus Clemens conatus sit in suam traducere sententiam, docens de bonis futuris & de vita immortalis, quæ expectant, qui pati propter Christum constituerunt. propter quem nos quoque, præsentia, dicebat supplicia lubenter sustinemus: & adhuc his plures afficiens admonitiones, & eius aures implens doctrina iucundissima: adeò vt ipse quoque Agathangelus repletus voluptate, prociçderit ad eius pedes, & cum illinc deinde surrexisset, eum sit complexus, & suaucillud os ardentè deosculatus. Sed Domitius, vt est in prouerbio, erat a sinu ad lyram in audiendo: & nec pauca quidem intelligebat ex eis, quæ ab eo dicta fuerant, sed cum ab errore totus detineretur, arma capit contra Martyres, existimans fore, vt eos à pietate traduceret. Certè & eos à se inuicem separat, vt etiam sic in eos incideret imbecilliores, & singulos seorsum ducit ad examinationem. Sed totum euenit contrarium. Nam cum disuncti essent corpore, erant omninò colligati spiritu, & reuerentes eas, quæ erant inter se inuicem factæ conuentiones & confessionem, sic seipsos effecerunt magis generosi & magis excelsi animi, eam, quæ erat à se inuicem, incitationem à se contendens vterque accipere.

Impius ergò ille iudex, cum eos ab initio punire statuisset, cisterna quadam calce impleta, sanctos in ipsa defodit. Deinde cum propè statuisset milites, iussit vt eos diligenter seruarent: nè fortè, inquit, Christiani eos nõdum suffarentur. Et hæc quidem ille stultus, & verè stulta aggrediens, vt nouit Deus. Quomodo enim fornax, quæ olim tres suscepit pueros, nullo eos dolore nec vlla affecit molestia, & vt dicam cum diuina scriptura,

prura, ne vnum quidem eorum pilum læsit: ita etiam in his factum est. Nam cum hora secunda iacti essent in calcem, toto die (erat autem parasceue) steterunt nullo malo affectu, Deum laudantes: vesperè verò & lux eis desuper emicuit, & per totam noctem eos circumfulsit. Miraculum autem fructus quoque est cōsecutus. Duo enim ex militibus, quibus erat eorum demandata custodia, hunc splendorem mirati & hanc alacritatem, & lubenter in calcem in fluxerunt, & Christianos se esse confessi sunt. Cum verò iam dies appareret, eos esse mortuos existimans Vicarius, qui erat impietate mortuus, iubet eorum corpora eijci è cisterna. Et cum accessissent ij, quibus erat eorū commissā custodia, vident eos, & milites qui ad eos transfugerant, nihil quidem graue sustinuisse: sed habere diuinam quandam gratiam in suo vultu efflorescentem, & è facie dulcem quandam radium emittere. Cum eos ergò è cisterna extraxissent, de militibus Vicario re-

Duo milites credunt, & crucifiguntur.

nunciant, (erant autem eorum nomina Phengon & Eucarpus) & illo iubente protinus fuere crucifixi, clara quoque ipsi luce confessionis habentes oculos illuminatos, & iam remunerationum fruents procijs.

Clemens verò & Agathangelus adhuc currebant in stadio martyrij: Vicarius autem studebat eis quoque vitam presentem adimere, vt qui nec videret eos persuaderi bonorum promissionibus, nec omnino malorum cedere insulibus, plures adhuc & preclariores volens eis coronas contexi. Dehinc certè Vicarius iussit duo lora excindi ex tergis vnus cuiusque: deinde autem ipsos quoque verberari virgis toto corpore vehementissimè. Illi verò, cum etiam eis carnes conscinderentur, & ossa contererentur, fortiter tamen & constanter sustinebant presentia, tanquam ad imparibilem iam traducti naturam, & nullam sentientes necessitatem corporis. Præclarus autem Clemens tales quoque voces ad Deum loquebatur, dicens: Domine Iesu Christe, qui quicquid spirat, è luto proprijs fabricatus es manibus, & homini nervos & ossa & aliam cōstruxisti figuram: qui etiam nos sepè contritos confirmasti, & concidentes stabilijsti, afflictosque & prostratos erexisti, ipse ossa quoque nostra nunc contrita erige, & tua imple exultatione. Ipse enim es o rex inuicte, qui in nobis hoc certamen decertas: vt per nostram imbecillitatem tua aperiùs ostēdatur potentia. Quomodo enim hoc corpus, in quod cadit interitus, tales vicerit perpeffiones? Ità magnus Clemens cum Deo loquebatur. Vicarius autem videns eos superare presentia, ad alium modum processit supplicij: & cum duos ferreos candefecisset grabatos, facit vt in altero eorū alter recubar. Cum verò multum ignis inferiùs subtrauisset, oleum & ignem & picem & sulfur infundit. Cum multus ergò, vt est consentaneum, fumus & flamma sublati essent in magnā partem aeris, ij quidem, qui circumstitebāt, quinetiam ipse quoque cum eis magistratus, id quod erat rei & naturæ consequens, credebant omnes sanctos esse mortuos. Significabat autem iam licitoribus quoque. Vicarius, vt rogo extincto, corpora sanctorum iacerent in fluminem. Eos verò inuaserat quidam dulcis somnus & inexplicabilis. In somno autem visio quoque accedebat. Visio verò erat ipse agonotheta Christus, qui cum exercitu angelorum apparuit, & dixit: Nolite timere. ego enim sum vobiscum. Illi ergò cum ab hoc diuino somno essent expergefati, communicabant sibi inuicem visionem, tanquam in herba molli & odorifera, non in media autem flamma, iacentes.

Nota truculentū tyrannum.

Candentes grabati eos excipiunt.

Christus eis apparet.

O miraculum.

Cum eos verò Domitius vidisset ita admirabiliter & præter opinionem ignem superauisse, nec sciret deinceps quidnam eis faceret, remittit eos ad Maximianū, qui tunc ex Tarso reuertebatur Ancyram. Cum sancti ergò sub militibus cum multis quoque alijs Christianis essent iter ingressi, quoniam & vitæ longitudine defessa erant corpora, & alioqui via, qua erant transituri, erat admodum deserta & planè aquæ expers, sitis eos vrebatur vehementissimè. Ea cum viderent grauius premi eos, qui vnà iter ingrediebantur, & mox esse defecturos, ad preces cum genibus ipsum cor quoque inclinantes, Domine Iesu Christe Deus noster, dicebant, qui etiam prius aquas maris, tanquam murum firmas effecisti & stabiles, & aquam rursus eduxisti è petra, ipse nūc quoque super nos respice, respice, inquā. Rex valde enim ardet nostra anima, & currimus in siti æstus in loco, qui est sine aquis. Te autem volente, omnino & terra aqua, & rursus aqua terra fiet. Hæc & dicebant, & calida lachrymæ eis fluebant ex oculis. Cum itaque orassent, & protinus in cælum suspexissent, purum quoddam & perspicuum fluentum ex illa arida & incultra terra emittitur. Ex quo cum bibissent, eam quæ eos premebat sitim sedarunt.

Exod. 14. & 17.

Miraculū.

Cum

Cum huius autem rei fama etiam ad eos, qui procul erant remoti, peruasisset, ad ipsos confluebant qui circumcirca habitabant, & magna hominum multitudo, qui multis & varijs morbis vexabantur, ad eos adducebatur. Manuum autem solus contrausus fuit unicuique morbi medicamentum. Beatissimus ergo Clemens (ad ipsum enim solum rursus reuertitur oratio) propter Christum pati adeo stitabat, ut nec vitæ quidem suæ tempus oraret minui supplicij, sed eius septa extendi perpetuo, Domine, dicens, qui es solus rex seculorum, ne me abdukeris in dimidio dierum meorum, his quotidianis defessum periculis: sed præbeas mihi peccatori per totam meam vitam omnia pati pro tuo nomine & tua confessione, & vel ipsa tibi membra sacrificare, ut ea rursus accipiam cum maiori splendore. Hæc simul ac precatus est, visus est sibi vocem audire ex alto, dicentem: Quæ petijsti Clemens, ea nunc tibi data sunt. Te fortiter gere, & tuas vires confirma, & certaminis cursum constanter confice. Vniuersum enim quod tibi restat vitæ tempus, cum ijs, quæ certando iam à te sunt peracta, numerabitur ad viginti & octo annos martyrij. Sic ergo egregius Clemens, cum è cælo accepisset certum pignus martyrij, ad Ancyranorum ciuitatem rursus confidenter procedebat vnâ cum Agathangelo. Qui eos autem abducebant milites, audientes Imperatorem adhuc versari Tarsis oppido Ciliciæ, illuc ad eum sanctos ducunt. Ille autem cum eos statim sisti curasset, & id quod re vera erat celasset, simulata benignitate, humanè & placidè eos primum conabatur inducere:

Nota pariter
endi desiderium.

Idem habet
Nicephorus.
Ecl. Histo.
lib. 7. ca. 14.

Fallacia
fallacia.

Mihi videmini, dicens, o viri, propterea in hodiernum vsque diem non induxisset in animum, ut omnino cederetis, sed in eos potius, ad quos missi estis, immorigeri fuisse & contentiosi, ut ad nos vsque veniretis, & non prius in alicuius alterius, quam in ipsius Imperatoris oculis mutaremini. Scit enim sapè presentia Imperatoris animum quoque transmutare, & id quod est valde inimicum, prouocare ad beneuolentiam. Ecce ergo nostro ad spectu dignati estis in presentia, propediem autem digni quoque nostra censebimini beneuolentia, si prius deos ut seruatores & eommunes hominum curatores colueritis! Praclari autem viri preclare admodum respondentes: Quod ad tuam quidem potentiam, dixerunt, deducti sumus, o Imperator, ipsi quoque letamur: sed ut qui pro tuo tribunali supplicio propter Christum, non aliquo aut alio honore, digni sumus cæsendi. Sic enim cum magna fiducia sistemur ad illius terribile, & quod corrumpti minimè potest, tribunal: quam ut consequaris, te quoque rogamus o Imperator. Ipse enim est, per quem & reges verè regnant, & tyranni in terra dominatum obtinent. Ipse enim est, qui & destruit omnem gentem, & Romanorum extollit imperium, & adhuc magis extollet, & per ipsum omnibus dominabitur gentibus. Quod quidem Propheta quoque appellat virgam ferream, Dedi tibi, dicens, gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ. Pafces eos in virga ferrea. Porro autem Imperatores quoque, qui vos sequentur, excitabit pios & veri Dei cultores. Nam hoc quoque prius elocutus est spiritus.

Martyrum
inuita
fortitudo.

Psal. 2.

His ergo vehementius commotus Maximianus, Quosnam, inquit, o vos, qui violenta estis morte perituri, legistis libros fatidicos, qui hæc fabulantur? Illi autem, Non fatidicos, sed propheticos potius, dixerunt, o Imperator, in quibus utique hoc quoque scriptum est: Exurgere faciet Deus in diebus nouissimis reges pios. Maximianus verò, dum ijs hæc dicerent, interrumpens orationem, Quid verò, inquit, Non nos ijs sumus, qui in deos tanta pietate vtinur, ut eos quoque qui eis non parent, ut nunc vos, malis afficiamus grauissimis? Quamobrem magnus Clemens, silente Agathangelo, Sed o Imperator, inquit, si fuisset quidem aliqua mutatio impietatis, ex quo illud prædictum est propheticum, ea quæ à te dicta sunt, aliquam haberent rationem. Cum autem cultus simulacrorum in hodiernum vsque diem abundet in orbe terrarum, clarum est, futurum omnino aliud tempus piorum Imperatorum. Cum ex his ira, quæ cohiberi non poterat, esset incitatus Maximianus, loqui quidem desijt: fornax verò, Chaldæorum fornace longè maior, sanctis fuit accensa. Sed eos quoque in ipsam iniectos, diuina rore perfudit gratia: sicut illic pueros, sic hic conseruans Martyres. Atque totam quidem noctem & diem eos fornax tenuit: illinc verò audiebatur quidam sonus festum celebrantium, suaueque olens & dulcis fumus ex eo sursum emittebatur.

Iactantur
in fornace,
sed nihil
duntur.

Hæc significantur Maximiano. Ille autem, cum iam flamma extabuisset, accedens, videt sanctos in ea saluos, o miraculum, cum flamma ne vel solum quidem eorum pi-

lum leſſet: ſed manus quidem haberent in cælū extenſas, labra verò mouerent ad glorificationem. Quos cum curāſſet ſtatim ad ſuum tribunal ſiſtendos, Vel in hoc, inquit, mihi ſaltem gratificemini, vt ſignificetis quibusnam incātationibus igni vim adimitis: Illi autem, Non incantationibus, dixerunt, ō Imperator, ſed ſola eius, qui dixit, promiſſione: Etiaſi per ignem tranſeas, flamma non te comburet. Hæc ergò rursus mordebant & malè habebant Imperatorem, & eos iuſſit trahi publicè, & conuelli à liſtoribus, & extrema perpeti. Sed hæc quoquè illi malè ceſſerunt. Nam tunc quoquè multi ex infidelibus, videntes ſp̄itus, qui non poterant redigi in ſeruitutem, & animum, qui deici & deprimi non poterat, planèq; fidutiā ſpirabat & libertatem, & hoc quod eſt maximū, homines qui acerbè trahebantur & conuellebantur, & quid non graue patiebantur, & non ſolū non cedebant, ſed euāſerant quodāmodo robuſtiores & vegetiores, & pleni erant fidutiā, & ſuperabant ipſum Imperatorem. Hæc videntes, & patriam abiurabant religionem, & eis ſe adiungebant, & ei, qui ab ipſis prædicabatur, Chriſto.

Cum itaq; conſilij inopia eſſet planè ex omni parte implicatus Maximianus, Martyreſitā vt erant vincōs tradit in cuſtodiam, cum eos damnāſſet quatuor annos habitare carcerem: ſi fortè, inquit, quod intercedit tempus, ſit eorum ſoluturum conſtantiam, pròptiq; & alacris animi hebetaturum vehementiam. Sed ea contrā atquè ſperabat euenerunt. Bono enim & tranquillo animo fuerūt intereā, & cum iam tempus ad eſſet præſinitum, perindè acſi fuiſſent incluſi heri & nudiuſtertiū, acrem & vehementè ſeruabant zelum ad confeſſionē. Deſiderium enim in Chriſtum, & ſpes futurorū, efficiebant vt habitarent carcerē non ſecūs, ac magnificas ædes & palatiū. Maximianus ergò cum hæc quoquè didiciſſet, ipſe quidem recuſat ampliùs ſuſcipere aduerſus eos certamina: deliberabat autem, ad quem eos deceterò transmitteret, prætextu quidem, quòd propter inſignem impietatem ne Imperatoris quidem eſſent digni tribunali: Vera autē cauſa erat, quòd cum eos inueniſſet omnibus eos inducendi rationibus ſuperiores, & neq; induci bonorum promiſſionibus, neq; ſpecti malorum inſultibus, verebatur adhuc manus cum eis conferere, generoſum & qui deprimi non poterat eorum ſpiritum, cuius deprimere gloriam & aliquid de magnitudine detrahere exiſtimans.

Ei autem ſic deliberāti, aderant multi quoquè alij ſimul magiſtratus & præſides, qui ex multis conuenerant prouincijs. Inter quos erat etiam ſacerdos, qui erat quidē principatu inſignis, ſed erat longè impietate inſignior, & multos Chriſtianos multis ſepè & varijs ſubiecerat ſupplicijs. Ei mādāt Maximianus cognitionē de martyribus. Cum autē perſuadendi magna vi eſſet præditus, & ad alliciendas hominū mentes artifex egregius, & alioqui ſtuderet oſtendere, eos qui ipſum præceſſerant, non ex Martyrū animi magnitudine, ſed ex ſua potiùs ſimplicitate illis præbuiſſe victoriam, ſedēs in tribunali effecit, vt virilli egregij coram ſe ſiſterentur, & variè cum eis decerrare eſt aggreſſus: modò quidem lenitate & pecuniæ promiſſione: modò verò acerbitate & minis rerum malatum: nunc blanditijs, nunc indignatione, & partim quidem aſperarū rerum experiētia, partim autem ijs, quæ præceſſerant, adhibendo medicinam tanquàm ex poenitētia. Cæterum cum primū fecit vt ſiſterentur Martyres, Adeſte, inquit, ad ſacerdotem, quem nullus, inquit, effugit ex Chriſtianijs, qui Pontum habitant & Galatiam: ſed multos quidem perſuaſos honoribus affeci & muneribus, & dijs, quod quidem eſt maximū, reconciliaui & effeci familiares: multos verò ex ijs, qui nō paruērunt, ferro & igne conſumpſi, & morti tradidi acerbiffimæ. Cui quidem vos quoquè parentes, ſacrificate, vt pro portione tot malorum, quæ tot annos patimini, vos bonis fruamini.

Ad hæc dixerunt ſancti: Qui nos pro meritis eſt remuneraturus & honoraturus, eſt Chriſtus, qui dona habet tam excellentia, vt ne condigne quidem ſint huius ſeculi paſſiones ad gloriam, quæ eſt in nobis ab ipſo reuelanda. Propter quæ ſacerdos quoq; fecit ſimiliter ijs, qui præceſſerant, & eos iuſſit cedi in humeris, donè eis ipſa oſſa aperirentur. Cum autem Martyribus præſentia viderentur eſſe leuia, ſpina quoquè ſimiliter cedebatur, donè à præſentibus oculis viſa eſt oſſium compoſitio, & tota dimēſa eſt compago vertebrarum. Sacerdos ergò tam miſerè & tam miſerabiliter victus eſt à Martyrū fortitudine. Quoeircā quæ illos pati erat veriſimile, ipſe potiùs ſuſtinebat. Nam ij quidem, cum ille iuſſiſſet, ſuis pedibus rediērunt in carcerem: Ille autem cum ex pudore & egritudine quòd vinceretur, linqueretur animo, & multis portaretur manibus, turpiter receſſit à Tyrannico tribunali.

Eſa. 43.

Multi credunt in Chriſtum.

4. annis ſunt in carcere martyres.

Impiſſimo ſacerdoti dæmonum traduntur.

Rom. 8.

Rursus crudeliſſimè ceduntur.

En quanti
olim fiebat
sanctorum
reliquia.

Octavo car-
nifici mar-
tyres tra-
duntur.

Irridet eum
martyres.

Alia adhi-
betur acer-
bissima sup-
plicia.

Interim autem dum sancti irent in carcerem, carnes quæ eis decidebāt cum sangui-
ne, effecerunt vt fideles vndiq; ad eas colligendas concurrerent, tanquā ad quendam
thesaurum bonorum. Quas quidem statim cum ipso puluere tollentes sitientibus ma-
nibus, credebant se quandam benedictionem attrahere & gratiam. Postquā verò sa-
cerdos omni metu intentato, adhibitaq; omni experientia, callidisq; commentis artifi-
cijsq; & præstigijs, nihil potuit efficere, sed vt dicitur, in cælū est iaculatus, & hæc resci-
uit Maximianus, & risum profudit in sacerdotem: Hic est sacerdos, inquit, qui decanta-
tur ab omnibus. Maximus ergò quidam, qui ipse quoquē erat Dux, cum esset apud Ma-
ximianum, & audiret quæ dicebantur, impletur quodam animi zelo aduersus sanctos,
& Rogo, inquit, o Imperator, tuam potentiam, vt ij viri mihi quoquē tradantur in ma-
nus. In maximis enim dijs habeo fiduciam, quòd vel eis persuadebo, vt mutant omninò
sententiā, vel eis malè vitam adimam. Quamobrem cum annuisset Maximianus, octa-
uus ipse suscipit Martyres, & nouum quid in ipsos machinatur, vt qui interiecto aliquo
temporis interuallo cum ipsis colloqueretur, & se sanctis verum & amicum dare singe-
ret consilium. Nam eos quidem primū alloquitur, amicè sermocinās, & quæ iucun-
da & grata essent, cum eis disserēs. Deinceps verò aliquot rursus diebus interiectis, eos
ad sermonem conferendum vocabat, eosq; admonere & eis consulere, non autem eis
omninò vim afferre, neque eos cogere videbatur.

Cum verò sic multum temporis intercessisset, fraus Maximi apertè arguebatur, &
aperiebatur causā illius fraudulentæ & simulatæ amicitia. Nam cum sanctos aduocaf-
set, Saluete, inquit, o homines, quos similiter amant dij immortales, & ambos habent
loco germanorum filiorum. Sæpè enim mihi & responsa dederunt, & in somnis appa-
ruerunt, irā in vos reprimentes, nulla quidem omninò alia de causa, nisi quòd expectat
vestram spontè futuram mutationem, quæ quidē paulò post aderi, vt mihi certe præ-
terita nocte magnus inter deos aperuit Dionysius, vt qui nobis mandauerit, dicēs: Ad-
duc viros. Ecce ergò & ara est parata, & parata sunt sacrificia: accedite, & sacrificare
eorum beneuolentiæ. Ad hæc sancti respondētes: Falsum, o Iudex, apertè dixisti & mi-
nimè probabiliter. Nam quæ interdū tui tibi dij loquuntur, ea omninò noctū quoquē.
Quisnam enim adest tibi Dionysius? Is enim est duplex, vt videmus: aut quem nā nomi-
nas ex his immortalem? æneū ne, an lapideum? Nam si eum dicis, qui constat ex lapi-
de, videbis paulò post hunc tibi deum immortalem vel contractum, vel iniectū in ad-
fucium, vel exustum & in calcem transmutatum. Quòd si tecum disseruit æneus, is quo-
quē citò pulchrè fundetur in vasa, quæ deseruiat ministerijs, quomodò vnū quodque
eorum vsus exegerit. Cum hæc sancti respondissent, & cognouisset Maximus nihil sibi
aliud profuisse omninò simulationem illam & fictionem, quā quòd suis dijs labem &
maculam inuulerit, personam deinceps exuens, apertè ostendit Maximum, & id quod
erat, protinus apparuit.

Iubet itaq; obeliscos in extremo acutos, vnus pedis magnitudine, supernè habentes
cuspides, defigi in terram, & beatum Clementem supinum acubus impositum, crassif-
simis lignis verberari vehementissimè: Agathangelo autem in caput infundi plumbū
igne liquefactum. Cum ergò iussus effectum celeriter accepisset, magnanimus quidē
Clemēs, & in pectore supernè cædebatur, & eius terga infernè obeliscis transfigeban-
tur. Sed ne sic quidē anima huic sancto discedebat à corpore. Verax enim erat, qui fue-
rat pollicitus, tormenta eum non esse superatura, nec vllò supplicio vitam esse finiturū.
Agathangelus verò ipse quoquē similiter admirabilem ostēdit fortitudinem. Maximus
itaque hoc præter opinionem miraculo obstupefactus cum ijs, qui circumstantabant, pro-
pmodum ne poterant quidem credere suis oculis, adèò inopinatum, & quod erat præ-
ter rationem, videntibus miraculum per pectus, cor & totum deinceps corpus, acuto
ferro transfixum hominem, & præterea supernè quoquē vehementer verberatum, non
statim emisisse animam, sed viuum adhuc esse & superstitem, & vi illi intolerabili sana-
mente resistere. Vix ergò tandè eum detrahit ab obeliscis, non secūs ac vestem vndi-
quē dilaceratam, & solo sermone persuadentem, se non esse mortuum. Martyr ergò ad
Maximum protinus adspiciens, Modò, inquit, cognouisti, quemadmodum nō solum
nostrum corpus aduersus vos decertat, sed Deum habet, qui per ipsum lōgè vestras su-
perat insidias, qui etiam non finit animā euolare à corpore, eam cohibens & continens
arcano quodam consilio, & quæ dici non potest, prouidentia.

Cum

Cum animū ergo omnino despondisset tyrannus, & nulla spe ampliùs teneretur, sacrum quidem Clementem, qui adhuc portabatur, cum Agathangelo includit in carcere: refert autem ipse quoque singula Maximiano, quānam aduersus Martyres excogitauerit, & quemadmodum inuenerit eos nec blanditijs vinci posse, nec tormentis, atque adeo ipsam quoque ab eis superari naturā. Maximianus verò cum similiter atque ipse, nullam posset excogitare rationem, nedum viros persuadēdi egregios, sed nec eos quidem interimendi, iubet eos relinquere in carcere, nec vllam eorum omnino curam gerere, donec ipsi naturalem mortem sustinuisent. Viri autem impij, cum eorum tam manifestam accepissent experientiam, (o amentiam, o crudelitatem) ne sic quidem poterant quiescere, sed etiam expectabant fore, vt sic vincerent. Certē Aphrodisius quoque nonus lucam aduersus ipsos suscipit, genere quidem Persa, qui multa tormentorū genera sepē excogitārat aduersus Christianos. Erat autem hoc signum euident, Maximianum eorum magnam habere rationē, & hoc sciebant omnes, quod qui eos potuisset persuadere, ei esset rem facturū gratissimam, & pro eo maximā accepturus remunerationem. Hic ergo cum fortē fuisset apud Maximianum, quo tempore de sanctis ei renunciabatur, petit in eos sibi dari potestatem, etiam si, vt est in proverbio, exuerit Sicyonium. Cum autem petisset & accepisset, domi statim apponit lautam & magnificā cenam, & eos inuitat ad conuiuium, vt eis labores sustinendo defessis, res iucundas prahendo gratificaretur, & eorum ad se animum leniter alliceret. Cum verò, quæ eis coaluerat, & grata erat, magis amplecterentur abstinentiam, & adijcerent, Nos pane cale-

Abducitur
rursus in
carcerem.

Nonus eis
accedit ty-
rannus.

loban. 6.

si vescimur, quem qui comederit, non ampliùs esuriet, sed viuet in aternū: illic enim est bonis cœna parata: contumeliam esse ratus Aphrodisius, & in eos commotus vehementiùs, illos quidem tradit in custodia, dicens: Vestra ergo cœna erit mors cum dolore, quam quidem ego crās vobis apponam magnificē.

Iubet autē postridiē afferri duos lapides molares: Vtrunq; verò eorū collo vtriusq; alligari, & sic eos lapidibus vndiq; appetitos, trahi per mediam ciuitatem, ijs, qui traherent, hoc eis acclamantibus: Dijs parētē & Imperatoribus. Qui aliquid decernit præter nostram patriam religionem, sit obnoxius talibus supplicijs. Sed hoc quidem totum faciebat Aphrodisius, vt vel ingentes frangeret eorum spiritus, & efficeret vt cederent, se tam turpiter traduci non ferentes: vel in eos incitaret ciuitatē, & communiter concurrentes omnes, ipsos interimerent. Sed qui quæ sunt profunda & occulta aperit, id euertit, quod is callidē cogitauerat. Nam & Martyres, gloriantes potiùs, quàm pudore affecti, circunducebantur, ciuitasque confluens ad spectaculum, & videns quàm alacres & læti propter Christū obirent, & quàm post tot & tanta supplicia valida essent eis corpora, maximas illas plagas citò repellentia: eos veluti impatibiles existimantes & immortales, illi quoque verum Deum confitebantur, & læti accedebant ad pietatē. Cum sic ergo longē fuisset inferior Aphrodisius, hæc Maximiano quoque significantur. Ille autem cum spem omnem abiecisset mutationis, vt potē quod fieri non posset, vt à sua sententia traducerentur Martyres, maximē cum ex eo plures ad eorū traherentur pietatem, ad perpetuum eos condemnat carcerem, vt cum custodia, à qua nullo tempore egredi liceret, extabuissent, sic è vita excederent, Deo hoc eis prouidēte, vt oratio Clementis eum, quem ipse precatus fuerat, finem acciperet, & essent eis maiores martyrij remunerationes.

Vide sup.
plicium.

Ethnici
multi fide
amplectun-
tur.

Damnatur
martyres
ad perpetuū
carcerem.

Cum longo ergo tempore sic morati essent in custodia, multi alij ex pijs, qui martyrium post eos inchoauerant, acceperunt ante ipsos consummationem. Qui autē Clementis & Agathangeli, præclarorum athletarum pietatis, erant à Maximiano carceris constituti custodes, defessi diuturna illa carceris custodia, vix tandem accedunt ad Maximianum, qui tunc susceperat imperiū, & rogant ecquid iubeat de ijs, quos multis annis tenent vincitos, qui Christianæ sunt religionis, qui difficiliter moriuntur, vel sunt potiùs immortales. Sic enim nominabant beatos, propterea quod mala sustinuisent, quæ ferre non potest humana natura. Maximinus autē, cum priùs suos deos multis insecutus fuisset maledictis, quod non poruissent presentē illis vitam adimere: deindē etiā quasi fuisset de ciuitate, in qua nati & ex qua profecti fuerant, & cuiusnam essent generis, cum eos & Galatas esse intellexisset, & ex ciuitate Ancyrana, ad Luciū eos mittit præsidem. Is enim tunc ei præerat. Itā cognoscitur Dominus iudicia faciēs, qui Martyres quoque post tot & tāta pericula, ei rursus, quæ eos tulerat, ijs quibus ipse nouit modis,

Maximinus
proscindit
deos suos.

Noua cruciamenta,

restituit. Illi ergo cum Tarſi egreſſi eſſent, alacri pede confecerunt viam, quæ fert in patriam. Cum primùm autem viderunt Ancyram, ſiſtuntur coram Præſide Lucio. Ille verò cum nec eis quidem priùs loquendi feciſſet poteſtatem, tunc eos quidem validè includit in ligno, lapide vtrique alligato, ita vt nec ipſi quidem poſſent omninò moueri, nec crura extendere.

Egregium Agathægeſi reſponſum.

Sequenti autem die accerſito Agathangelo, Scio, inquit, quòd non propter improbitatem, ſed propter animi facilitatem, & morum ſimplicitatem, deceptus es à tuo familiari Clemente. Quocirca vidèris multis habere innatum nimium contendendi ſtudiũ. Non eſt autem mirum, ſi mala cõſuetudo, quæ velut morbus quidam tempore callum obduxit, muta uerit ſententiam. Nam gutta quoquè aquæ aſſiduè diſtillans, petrâ quoquè ſcit cauare, vt dicitur. Sed hanc tuam ad morem gerendum facilitatem nobis quoquè aliquando concede Agathangele, longè vt iliorè & iuſtiorè, & conuenienter tuo notmini, ſis nobis bonus nunciuſ, nunciuſ conuerſionem propriam & pœnitentiã. Ad hæc Agathangeluſ, Mihi, inquit, hanc conſtãtiã nec animi fecit facilitas, nec improbitas. Sed quòd non improbitas quidem, ipſe priùs eſt confeſſuſ. Quòd autè ruruſ nec quibuſlibet facile paream, hinc eſt apertũ. Quomodo enim tam multis reſtiſſem Præſidibus, atque adeò ipſi etiã Imperatori, qui cum me & cum Clemente & ſeuſum ruruſ accepiſſent, nullam non adhibere machinã, ſed & promiſſis inſecare, & minis perterrere, & ſupplicijs conati ſunt in aliam traducere ſententiam. Neque ergo facilitatè, neque improbitatem, ſed ſapientiam potiùs & animi fortitudinem hæc nomines: Sapientiam quidem, qua ijs quæ intereunt & citò fluunt, præferimus ea quæ ſtant & manent: falſoſq; veſtros deos & adulterinos auerſanteſ, ſolum vnum Deum & verum attendimus. Fortitudinem autem, per quam cum tam multis pro Chriſto colluctamur periculis, & veluti quendam ſomnum mortem contemnimus. Neque eſt ergo Clemens, qui mihi perſuadet: ſed Chriſtuſ multò priùs, qui me vocauit per Clementem. Neque deceptuſ ſum, ſed potiùs diſceſſi ab errore: à quo, rogo, vt voſ quoquè recedatiſ, vt qui vobis quoquè, ſi vultis, ſim nunciuſ veritatis.

Agathægeſi reſponſum.

Hæc cum dixiſſet Agathangeluſ, omni de eo ſpe concepta Præſes fruſtratuſ, & ferreas fibulas valdè accenſaſ in illiuſ aures inijcit, & faces copioſum ignem alètes vtriſq; admouet lateribus. Cum acris itaque dolor hinc ex auribus intrinſecus verſaret cerebrum, ſumuſque & tenebræ id implerent, fortiter id ferebat Martyr, Chriſtuſ conſiteſ, & cum ſolum vocans in auxilium, & clamaans: Domine Ieſu Chriſte, nè me priuaueriſ beato illo fruſtu bonorum immortalium: ſed des mihi patientiam & tolerantiam, & cum dignatuſ me fueriſ perficere curſum tuę confeſſionis, cum tuo famulo Clemente me connumerèſ, & cum omnibus, qui pro glorioſo tuo nomine decertãrunt, quoniã defecit virtuſ mea: anima autè mea in te ſperauit. Hæc ille quidè eſt precatuſ, Deuſ autè ex alto hæc perfecit. & cum videret Præſes nihil ſibi ſuccedere ex ſententiã, ſed athletam potiùs effici clariorem, abduſo illo in locũ, qui Cryptoſ, id eſt, abdituſ, appellatur, enſe beatum caput amputat, quinto menſis Nouembris. Atque Martyr quidem, cum receſſiſſet ab ijs, quæ ſunt ad tempuſ, & à laboribus liberatuſ fuiſſet & tormentiſ, fuit in calliſ, & qui ſtareſ cum angelis, & cũ ſuperiſ choros duceret, dignuſ fuit habituſ, cum certãſſet ſub Imperatoribuſ quidè Diocletiano & Maximiano, ſub Magiſtratibuſ autè, Agrippino, Curicio, Domitio, Sacerdore, Maximo, Aphrodiſio & Lucio. Pia autè illa & Martyrum amantiſſima Sophia, materno amore in Agathangelũ quoquè accenſa propter magnum Clementem, poſtquam vidit eum, vt optabat, conſummatuſ, & ab ijs, quas pro ipſo gerebat, curiſ eſt exoluta, & cum magna voluptate tollens illud corpus martyricuſ, & componens, in loco conſummationiſ, in quodam ſepulcro profundiſſimo, in ingreſſu templi quod illic eſt, depoſuit.

Necatur.

Vide iudicium ſanguinariuſ.

Præclaruſ autem Chriſti athleta Clemens, cum ſui in certamine ſocij Agathangeli intellexiſſet conſummationem, ipſe quoquè voluptate, quæ minimè poteſt explicari, repletuſ, in carcere ita vt erat pronuſ humi extenſuſ (prohibebat enim, nè ſurgereſ, lignuſ quod habebat in pedibuſ, & lapid alligatuſ corpori) emittebat, vt par eſt, ad Deũ voces, quibuſ agebat gratiaſ. Sed neque in eum euãſerat Præſes negligentior, ſed præter vincula, & quam perpetiebatur ex illiſ miſeriam, iubebat centum & quinquaginta plagas ei in vultu & in capite inſtigi quotidie. Sic ergo quotidie ex eo ſuebant riuſ ſanguiniſ, vt ipſe quoquè lapid, qui erat ei alligatuſ, & totuſ ſubiectuſ locuſ fieret purpureuſ.

reus. Noctu autem tursus adueniente, & lux circa ipsum veluti eluxit, & angeli adstiterunt, & eius liberalis consecuta est curatio. Cum ipse ergo & lapidem & vincula & nocturnas illas plagas ferret fortiter iam longo tempore, Christianis quidem iam erant festa aduentura, Seruatoris nostri Iesu Christi Theophania; Pia autem & Dei amans Sophia, quæ vehementi quidem pietatis zelo semper mouebatur, & alioqui ardentiori tunc feruebat spiritu, audebat præclarum aggredi facinus & magni animi. Cum famulorum accepisset multitudinem, & puerorum, qui ab ea alebatur, masculos & foeminas, ingreditur carcerem, & cum vinculis soluisset Martyrem, educunt e carcere. Deinde verò cum Sophia eum veste induisset candida, & superhumerali ei imposuisset, & ei in manus tradidisset Euangelium, eum multis lampadibus & suffitibus circumseptum deducebat ad ecclesiam. Cum ipsa autem vestem quoque induisset candidam, & internam propter egregium Clementem ostenderet animi lætitiã, ei in sinistra parte manû subijciebat, quæ eum sustineret, & ad ingrediendum ferret opem Martyri.

Festa Theophania.

Adhuc autem erant in itinere, cum Clemens, ut qui iam sensisset, Dominum eum ad se vocantem, in calum sublata dextera, (altera enim tenebat Euangelium) orauit & pro sua secundum spiritum matre Sophia, & orauit etiam pro clero & vniuerso grege, & petijt ijs, qui ipsum inuocarent, postquam hinc excessisset, & eum alioqui honorarent & colerent, Domini defensionem & salutem, & quidquid ad eorum petitionem tributum, futurum esset eis vrile: & sic postremo orans, cum Martyrum amante Sophia, & ijs qui eum deducebant, ingreditur ecclesiam. Atque illi quidem cum clauibus & vestibus fores munissent, (timebant enim, ne aliqui ex impijs in eos irruerent) tota nocte caneant. Postquam autem dies aduenit salutaris, iucundè & suauiter illucescens eorum, qui digni erant, animis, cum præclare admodum Martyr sacrum celebrasset ministerium, & intemerato & incruento eos, qui aderant, impertijisset sacrificio, eis suauis Christi palmas, Clemens, inquam, eis instillauit dulce vinum doctrinæ. Cum autem videret perturbatos & timore affectos, ut qui suspicarentur fore aliquam infidelium incursionem, confirmauit eorum spiritus, & cum quæ futura erant, eorum subiecisset oculis, Bono, inquit, sitis animo fratres, non peribit vnus ex vobis. Duo autem quidam, & ego tertius cum eis postremo à vobis excedemus. Deinde extinguetur quidem, quæ seuit in Christianos, rabies: orietur verò pax in imperio Romanorum, omnisque ciuitas & regio implebitur Christi cognitione, & aperietur quidem omnis ædes sacra, claudentur autem templa gentilium, & fugient, qui in eis adorant, & eo, quo nunc vos, ipsi timore afficientur. Hoc autem tempus propè est, & quidam ex vobis videbunt euersos persecutores.

Incructum Missæ sacrificium.

Prophetia S. Clementis.

Hæc cum ille tam apertè differeret ijs, qui aderant, Christi & Martyrum amantissima Sophia, maximo gaudio & lætitiã propter Clementem in corde plena, conuocabat viuas & orphanos, panemque & cibum & vinum eis abundè suppeditabat, & pro viribus eos complectebatur. Atque hæc quidem duodecim deinceps dies facta sunt, & eos, qui accedebant, conuiuio liberaliter accepit Sophia, festosque dies celebrabant & hilariter transigebant, & Clementis aduentum honorabant. Cum autem iam dies adesset prestitutus (erat verò dies Dominicus) à præsentem vita athletam euocans, ille quidem diuinum celebrat sacrificium. Postquam autem perfecta fuerant, quæ consueuerant, & participes fuerunt fideles viuifici corporis & sanguinis, diuinis adhuc donis in sacra mensa propofitis, & ad ea Martyre collum habere inclinatum, quidam ex Magistratibus, Alexander nomine, impetu repente facto cum militibus, iuber vni ex suis amputare sacrum caput Clementis. Deinde etiam intemeratam oblationem (ô tuam Christe rex patientiã) deiecerunt in terram, & profanis pedibus profani conculcârunt. Atque sic quidem magnus ille Clemens sacrificans, acceptum pro aliquo alio sacrificium ipse Deo offertur. Eorum autem qui aderant multitudo, alij quidem recesserunt lachrymantes: duo verò soli ex Leuitis, qui etiam intemerato ministrabant sacrificio, vnus quidem Christophorus, alter autem Chariton nomine, ut ipse prius significauit beatus, ad diuinam quidem eius mensam beatum ipsi quoque finem acceperunt.

Caput S. Clementis ad aram amputatur.

Fidelis autem Sophia, quæ magno Clementi fuit ex Deo mater & nutrix & institutrix, cum in aula tutissima haberet filium repositum, & qui ad supernas transierat coronas, & immobilium illorum bonorum remunerationes, sollicitudinem omnem soluens & mororem, & lucernarum accendit multitudinem, multa que perpeffum & quod multa

Præclara
eius cum
lucernis se-
pultura.

vicerat certamina, sui amiciissimi mortui tollens corpus, mundis vestibus & linteis in-
uoluit, & in ipso templo, quod est in loco, qui dicitur Cryptos, præclarum præclarè de-
ponit: vbi etiam prius deposuerat Agathangelum, vt vni sepulcro crederentur corpora,
quorum animas idem cæli suscepit tabernaculum. Prope eos autem, illos etiam se-
peliit Diaconos, qui cum magno Clemente concerrauerāt, quo in loco eorum quoque
parua ædificata est edicula. Deinde cum Clemētis affedisset sepulcro, hæc clara hu-
manitateq; & affectione plena verba eloquebatur: Ego quidem vos, ô fili, in Crypto, id
est, in abdito, deposui: sed vos omninò Christus in aperto deducet in requiem, propter
quem tot & tanta vestra sponte pati delegistis, & vobis dignam ædem excitabit, & vestra
corpora in ea reponentur. Porrò autè me quoque iam ad vos vocat senectus, quæ pro-
pterea in hodiernum vsq; diem est conseruata, vt vobis communem omninò congerā
puluerem, quos ne longum quidē tempus martyrij à se inuicem separauit, & me ipsam
vobis pulchrum bustum præbeam. Sed orate pro me, ô charissimi, quæ sum mater, & nu-
trix, & supplex, vt possim sicut hic, ita etiam illic quoque esse prope vos, & apud Domi-
num possim quoque parua aliquam habere fidutiam. Atq; illa quidē hæc apud sepul-
crum loquebatur, & sensim vnà cum voce etiam effluebant lachrymæ.

Orat So-
phia San-
ctos, vt pro
ipsa præ-
centur.

Præclarus autem Christi athleta Clemens (nam cum ijs, quæ dicta sunt, pauca quæ-
dam adiecero, finiam orationem) perpetuò quidē decertauit sub Imperatoribus Dio-
cletiano & Maximiano: sub magistratibus autem ac præsidibus Domitiano, Agrippino,
Curcio, Domitio, Sacerdote, Maximo, Aphrodisio, Lucio & Alexandro. Finijt verò cer-
tamen 23. Ianuarij, ad eò vt totum tempus martyrij ei fuerit viginti & octo anni. Quod
quidem nos oportet tenere memoria, vt à nostra excitemur fœcordia, & hæc tam proli-
xa reueramur certamina, qui nec paruum aliquod momentum temporis aliquid mo-
lesti propter Christum tolerare sustinemus: & sic nos comparemus, & tantam suscipi-
amus confidentiam, vt propter ipsum, si opus fuerit, omnia patiamur, vt ipsi voluntatis
subeamus martyrium, & apud Deum fidutiam cum illis consequamur: quam detur
nobis omnibus consequi gratia & clementia Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri si-
mul cum sancto spiritu gloria, potentia, honor & adoratio, nunc & semper & in secula
seculorum, Amen.

Nota lon-
gissimum
certamen.

VITA SANCTI PATRIS NOSTRI IOHAN- NIS ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, QUI DICTVS

*est Eleemon, id est, Misericors aut Eleemosynarius: auctore Simeone Meta-
phraste, qui videtur illam vitam, quam Leontius episcopus Ne-
apoleos conscripsit, longè meliori ordine digessisse.*

IANVA. 23.

Patria S.
Iohannis.

Parentes.

Onorum virorum scriptis mādare actiones, & memoriam
eorum tradere posteris, conciliat magnam vitæ vtilitatem.
Quendam enim zeli stimulum immittit animis piorum, eo-
rum quæ ab eis rectè gesta sunt, narratio, & ad similia faci-
enda adhortatur. Quarum vna est ea quoque vita, quæ nunc
nobis est proposita ad narrandum, boni, inquam, Iohannis,
cuius actioni nomen est conueniens. Vocatur enim Eleem-
on, id est, Misericors, propter magnā suam ad hoc propen-
sionem & summam bonitatem. Quem tulit quidem insu-
la Cyprus, & aluit tanquàm plantam aliquam florentem &
comatam virtutibus: clara autem Alexandria eum sortita
est Pontificem & Patronum ciuitatis. Ei pater quidem erat illustris, nomine Epipha-
nius. Cui etiam virtutis præstantia effecit, vt ei committeretur illius insulæ rector. Ma-
ter autem honesta, & quæ tali marito conueniebat, vt quæ resplenderet corporis & ani-
mæ pulchritudine. Iohanni cum tales obligissent parentes, non affecit genus suum de-
decere: sed studuit potius id ornare, ad eò vt arbor ex fructu fieret manifesta, & nō ipse
ex illis ornamentum acciperet, sed illi potius gloriarentur filio, cum cognoscerentur
esse patres talis filij.

Ducit vxor-
em.

Cum autem rectè educatus peruenisset ad mensuram ætatis, vel inuitus à parētibus
vxori iungitur matrimonio: cum qua habitare cum, vt parētibus obediret, admisisset,
auct-